

การก่อรูปศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ: แนวคิด กรอบองค์ความรู้ และบทบาท
ของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จากการพัฒนาหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The Formation of Thai as a Foreign Language as an Academic Discipline:
Conceptual Foundations, a Knowledge Framework, and the Role of
Graduate Education from the Development of a Master's Program
at the Faculty of Arts, Chulalongkorn University

ธีรวัฒน์ ธีรพจน์¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออภิปรายการก่อรูปของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ และวิเคราะห์บทบาทของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในฐานะกลไกสำคัญของการพัฒนาศาสตร์ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และการสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของศาสตร์ ขอบเขตองค์ความรู้ และการออกแบบหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศกำลังอยู่ในช่วงก่อรูปเป็นศาสตร์ โดยเริ่มมีวัตถุประสงค์การศึกษา คำถามวิจัย และองค์ความรู้ที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง แม้้องความรู้ยังคงอาศัยทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัยจากภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ การรับภาษาที่สอง ไทยศึกษา และศาสตร์การสอนภาษาเป็นฐานสำคัญ บทความเสนอให้นิยามศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในฐานะศาสตร์สหวิทยาการ และเสนอกรอบองค์ความรู้หลัก 5 ด้าน ได้แก่ (1) ระบบภาษาไทยของผู้เรียนต่างชาติ (2) ข้อยากและกลไกการประมวลผลภาษาไทย (3) การใช้ภาษาไทยอย่างเหมาะสมทางสังคม (4) ภาษาไทยเพื่อการใช้งานจริงและการใช้ภาษาเชิงวิชาการ และ (5) การสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ภาษาไทย พร้อมทั้งเสนอกรอบการออกแบบหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาและวาระการวิจัยเพื่อสนับสนุนการพัฒนาศาสตร์

บทความนี้สรุปว่า หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศสามารถพัฒนาผู้เรียนจากผู้ใช้ภาษาไทยระดับสูงไปสู่ผู้วิเคราะห์ภาษาและผู้สร้างองค์ความรู้ พร้อมทั้งมีบทบาทสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ทางวิชาการ กำหนดทิศทางการวิจัย และสนับสนุนการพัฒนาศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ บัณฑิตศึกษา การพัฒนาหลักสูตร การก่อรูปของศาสตร์ อัตลักษณ์ของศาสตร์

¹ อาจารย์ประจำ ศูนย์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

This article aims to discuss the emergence of Thai as a Foreign Language (TFL) as an academic discipline and to examine the role of graduate education as a key mechanism for its disciplinary development. Employing critical analysis and conceptual synthesis of relevant literature, the article develops a conceptual framework concerning the disciplinary identity of TFL, its core knowledge domains, and the design of graduate curricula.

The analysis suggests that TFL is currently in the process of disciplinary formation, as evidenced by the emergence of its own object of study, research agenda, and specialized body of knowledge. Although the field continues to draw upon theories and research methodologies from linguistics, applied linguistics, second language acquisition, Thai studies, and language education, the article argues that TFL should be conceptualized as an interdisciplinary field of study. It further proposes five core knowledge domains: (1) the Thai language system of foreign learners; (2) learning difficulties and Thai language processing; (3) the socially appropriate use of Thai; (4) Thai for real-world communication and academic purposes; and (5) knowledge construction and innovation for Thai language learning. In addition, the article presents a framework for graduate curriculum design and a research agenda to support the long-term development of the discipline.

The article concludes that graduate programs in Thai as a Foreign Language can facilitate learners' transition from advanced users of Thai to language analysts and knowledge producers. Such programs also play a significant role in establishing the discipline's academic identity, shaping its research agenda, and supporting the sustainable development of Thai as a Foreign Language as an academic discipline.

Keywords: Thai as a Foreign Language; Graduate Education; Curriculum Development; Disciplinary Formation; Disciplinary Identity.

1. การก่อรูปของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

1.1 จากการเรียนการสอนภาษาไทยสู่คำถามเรื่องการก่อรูปของศาสตร์

ตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา การเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนต่างชาติได้ขยายตัวอย่างต่อเนื่องควบคู่กับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับนานาชาติ ทั้งในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และความร่วมมือระหว่างประเทศ การขยายตัวดังกล่าวส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งพัฒนาหลักสูตรภาษาไทยสำหรับผู้เรียนต่างชาติในหลากหลายระดับ ตั้งแต่หลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรประกาศนียบัตร ไปจนถึงหลักสูตรระดับปริญญาตรี โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร การศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการใช้ชีวิตในสังคมไทย พัฒนาการดังกล่าวสะท้อนการเติบโตของการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนต่างชาติอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของการจัดการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียวยังไม่อาจถือได้ว่า ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศได้ก่อรูปเป็นศาสตร์ในความหมายทางวิชาการ เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนมุ่งตอบสนองต่อการพัฒนาผู้เรียนในฐานะผู้ใช้ภาษาเป็นสำคัญ ขณะที่การก่อรูปของศาสตร์จำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่นร่วมด้วย ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษา การพัฒนาคำถามวิจัย การระดมองค์ความรู้ และการก่อรูปของชุมชนวิชาการที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจพัฒนาการของภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศจึงไม่ควรพิจารณาเฉพาะการขยายตัวของการเรียนการสอนหรือจำนวนผู้เรียน หากต้องพิจารณาควบคู่กับพัฒนาการของงานวิจัย คำถามทางวิชาการ และกลไกที่เอื้อต่อการผลิตและสะสมองค์ความรู้ของศาสตร์ประเด็นเหล่านี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการพิจารณาว่า ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศกำลังก้าวจากการเป็นพื้นที่ของการจัดการเรียนการสอนไปสู่การก่อรูปเป็นศาสตร์ได้อย่างไร

1.2 จากการสอนสู่การวิจัย: การก่อรูปของวัตถุแห่งการศึกษา

การก่อรูปของศาสตร์มิได้เกิดขึ้นจากการขยายตัวของการจัดการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียว แต่จะเกิดขึ้นได้เมื่อศาสตร์เริ่มมีวัตถุแห่งการศึกษา คำถามวิจัย และองค์ความรู้ที่มุ่งอธิบายปรากฏการณ์เฉพาะของตนเอง ในระยะแรกของการพัฒนาภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ คำถามที่ได้รับความสนใจส่วนใหญ่มีลักษณะเชิงปฏิบัติ เช่น ควรจัดการเรียนการสอนอย่างไรจึงจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรออกแบบหลักสูตร สื่อการเรียนรู้ หรือกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไรให้เหมาะสมกับระดับความสามารถและความต้องการของผู้เรียนต่างชาติ คำถามเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการวางรากฐานและยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนต่างชาติ อย่างไรก็ตาม เมื่อการจัดการเรียนการสอนขยายตัว ผู้เรียนมีภูมิหลังทางภาษาและวัฒนธรรมที่หลากหลายมากขึ้น และงานวิจัยเริ่มสะสมอย่างต่อเนื่อง คำถามทางวิชาการได้เปลี่ยนจากการแสวงหาแนวทางการสอนที่เหมาะสมไปสู่การทำความเข้าใจธรรมชาติของการเรียนรู้ภาษาไทยของผู้เรียนต่างชาติ เช่น ผู้เรียนที่มีภาษาแม่แตกต่างกัน เรียนรู้ระบบเสียง ระบบคำ และไวยากรณ์ภาษาไทยแตกต่างกันอย่างไร ภาษาแม่ส่งผลต่อการรับรู้และการใช้ภาษาไทยอย่างไร ผู้เรียนพัฒนาความสามารถด้านวัจนปฏิบัติและการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมอย่างไร หรือผู้เรียน

สร้างและตีความความหมายผ่านภาษาไทยในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทยอย่างไร คำถามเหล่านี้มุ่งอธิบายกลไกและกระบวนการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะปรากฏการณ์ทางวิชาการ การเปลี่ยนแปลงของคำถามวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า วัตถุแห่งการศึกษาของศาสตร์นี้ได้จำกัดอยู่ที่ภาษาไทยในฐานะระบบภาษา หรือวิธีการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น แต่ครอบคลุมความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทย ผู้เรียนต่างชาติ และบริบทของการเรียนรู้และการใช้ภาษาไทยในโลกจริง แม้งานวิจัยเหล่านี้ยังอาศัยทฤษฎีและระเบียบวิธีจากภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ การรับภาษาที่สอง และศาสตร์การสอนภาษาเป็นฐานสำคัญ แต่การสะสมองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศได้ก่อให้เกิดชุดคำถามวิจัยที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งไม่อาจอธิบายได้ด้วยศาสตร์พื้นฐานศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งเพียงลำพัง กล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งที่กำลังก่อรูปขึ้นไม่ใช่ทฤษฎีใหม่ แต่เป็นเพียงวัตถุแห่งการศึกษาและการกำหนดลักษณะการวิจัยที่มีความเฉพาะของภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ การเปลี่ยนผ่านจากการจัดการเรียนการสอนไปสู่การวิจัยจึงอาจถือเป็นตัวบ่งชี้สำคัญที่สะท้อนว่า ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศกำลังก้าวจากการเป็นพื้นที่ของการปฏิบัติไปสู่การเป็นพื้นที่ของการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการ

1.3 พัฒนาการของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในบริบทของศาสตร์การสอนภาษาต่างประเทศ

พัฒนาการของภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในขณะนี้ สามารถเรียนรู้ได้จากพัฒนาการของศาสตร์การสอนภาษาต่างประเทศอื่น เช่น การสอนภาษาอังกฤษแก่ผู้ใช้ภาษาอื่น (Teaching English to Speakers of Other Languages: TESOL) การศึกษาภาษาจีนนานาชาติ (国际中文教育) การศึกษาภาษาญี่ปุ่นสำหรับผู้เรียนต่างชาติ (日本語教育) และศาสตร์การสอนภาษาเกาหลีในฐานะภาษาต่างประเทศ (외국어로서의 한국어교육) แม้แต่ละศาสตร์จะเกิดขึ้นภายใต้บริบททางสังคม ภาษา และนโยบายของรัฐที่แตกต่างกัน แต่ต่างเผชิญคำถามพื้นฐานร่วมกันว่า การสอนภาษาสำหรับผู้เรียนต่างชาติควรถือเป็นเพียงกิจกรรมทางการศึกษาหรือควรก่อรูปเป็นศาสตร์ที่มีองค์ความรู้และแนวทางวิจัยของตนเอง

กรณีของการสอนภาษาอังกฤษ การอภิปรายในวงวิชาการมิได้มุ่งแยกตัวออกจากภาษาศาสตร์ประยุกต์โดยสิ้นเชิง แต่มุ่งสร้างฐานองค์ความรู้เฉพาะของการผลิตครูสอนภาษา โดย Freeman และ Johnson (1998) เสนอให้ปรับมุมมองจากการถ่ายทอดทฤษฎีและวิธีสอนไปสู่การศึกษาครูในฐานะผู้เรียนรู้ การสอน ความรู้ของครู และบริบทการสอนอย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่การวางรากฐานองค์ความรู้และการวิจัยด้านการผลิตครูสอนภาษาในฐานะพื้นที่ศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง

ด้านการศึกษาภาษาจีนนานาชาติ พัฒนาการของศาสตร์มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการขยายตัวของการสอนภาษาจีนสำหรับชาวต่างชาติภายหลังการปฏิรูปและเปิดประเทศของจีน โดยเริ่มจาก “การสอนภาษาจีนสำหรับชาวต่างชาติ” (对外汉语教学) ก่อนจะพัฒนาเป็นศาสตร์ที่มีระบบองค์ความรู้ กรอบทฤษฎี ชุมชนวิชาการ และหลักสูตรเฉพาะทาง ต่อมาจึงขยายสู่ศาสตร์ “การศึกษาภาษาจีนนานาชาติ” (国际汉语教育) ซึ่งในปัจจุบันใช้ชื่อว่า “การศึกษาภาษาจีนนานาชาติ” (国际中文教育) Li (2018) ชี้ให้เห็นว่า พัฒนาการ

ของศาสตร์ได้สะท้อนให้เห็นถึงการขยายตัวของการจัดการเรียนการสอนและการวิจัย รวมถึงการสร้างสถานะของศาสตร์ในวงวิชาการ การจัดตั้งองค์กรและเครือข่ายวิชาการ การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัย ตลอดจนการกำหนดทิศทางการพัฒนาศาสตร์ในระดับยุทธศาสตร์เพื่อรองรับการเติบโตในระยะยาว

การศึกษาภาษาญี่ปุ่นสำหรับผู้เรียนต่างชาติ (日本語教育) มีลักษณะพัฒนาการใกล้เคียงกัน ภาษาอังกฤษและภาษาจีน กล่าวคือ เริ่มต้นจากการจัดการเรียนการสอนและการผลิตครูก่อนแล้วจึงพัฒนาไปสู่การสถาปนาศาสตร์ที่มีฐานการวิจัยและองค์ความรู้ของตนเอง การวิเคราะห์ของ Tanaka (2025) ซึ่งอาศัยข้อเขียนของ Teramura (1985 อ้างถึงใน Tanaka, 2025) แสดงให้เห็นว่า การจัดตั้งหลักสูตรสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่นและวัฒนธรรมญี่ปุ่น (日本語・日本文化学類) ของมหาวิทยาลัยสี่ฤดูตั้งอยู่บนวิสัยทัศน์ของการสร้าง “สาขาวิชาการศึกษาใหม่” ที่มีแกนกลางอยู่ที่การวิจัยภาษาญี่ปุ่นและการวิจัยวิธีสอนภาษาญี่ปุ่น โดยได้รับการสนับสนุนจากการศึกษาวัฒนธรรมญี่ปุ่นและการศึกษาในบริบทนานาชาติ แนวคิดดังกล่าวสะท้อนว่าการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาถูกใช้เป็นกลไกสำคัญในการสถาปนาศาสตร์และพัฒนาฐานการวิจัยด้านการศึกษาภาษาญี่ปุ่น

กรณีของศาสตร์การสอนภาษาเกาหลีในฐานะภาษาต่างประเทศ มีพัฒนาการจากการตอบสนองความต้องการด้านการเรียนการสอนของผู้เรียนต่างชาติเช่นกัน แล้วจึงพัฒนาเป็นศาสตร์ที่มีฐานการวิจัยของตนเอง ผ่านการพัฒนาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา การสร้างระบบฝึกครู การพัฒนาแบบทดสอบมาตรฐาน เช่น TOPIK รวมถึงการขยายตัวของงานวิจัยด้านการสอนภาษาเกาหลี (Kim, 2023) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยร่วมสมัยยังคงอภิปรายถึงสถานะทางวิชาการของศาสตร์ดังกล่าว โดยเสนอว่าศาสตร์การสอนภาษาเกาหลีมีลักษณะเป็นศาสตร์สหวิทยาการที่กำลังพัฒนาไปสู่ความเป็นศาสตร์อิสระ แต่ยังคงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับภาษาศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ Korean Studies และศาสตร์การสอนภาษาอื่น ๆ (Kim, 2012; Kang et al., 2025)

เมื่อพิจารณาร่วมกัน จะเห็นได้ว่า แม้ศาสตร์แต่ละสาขาจะมีบริบททางประวัติศาสตร์และเส้นทางการพัฒนาที่แตกต่างกัน แต่ต่างสะท้อนกระบวนการก่อรูปของศาสตร์ในลักษณะร่วมกันอย่างน้อยสามประการ ได้แก่ (1) การเปลี่ยนผ่านจากการมุ่งจัดการเรียนการสอนหรือผลิตครูไปสู่การสร้างองค์ความรู้และการวิจัยเฉพาะด้าน (2) การกำหนดวัตถุประสงค์แห่งการศึกษาและคำถามวิจัยที่มุ่งอธิบายการเรียนรู้ การใช้ภาษา และบริบทของผู้เรียนต่างชาติโดยเฉพาะ และ (3) การพัฒนากลไกทางวิชาการเพื่อรองรับการผลิต การสะสม และการเผยแพร่องค์ความรู้ของศาสตร์ ทั้งในรูปของหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา องค์กรวิชาการ วารสารวิชาการ หรือเครือข่ายนักวิจัย ทั้งนี้ แม้รายละเอียดและระดับความเข้มข้นของกลไกเหล่านี้จะแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละศาสตร์ แต่ต่างสะท้อนให้เห็นว่า การก่อรูปของศาสตร์มิได้เกิดจากการเพิ่มจำนวนผู้เรียนหรือการขยายการจัดการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียว แต่ต้องพัฒนาวัตถุประสงค์แห่งการศึกษา คำถามวิจัย องค์ความรู้ และกลไกทางวิชาการควบคู่กัน

1.4 ข้อจำกัดของการศึกษาระดับก่อนบัณฑิตศึกษาและความจำเป็นของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

หลักสูตรภาษาไทยสำหรับผู้เรียนต่างชาติในระดับประกาศนียบัตรและระดับปริญญาตรีมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาความสามารถด้านภาษาและการเตรียมผู้เรียนให้สามารถใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร การศึกษา และการประกอบอาชีพ วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาในระดับดังกล่าวจึงมุ่งผลิตผู้ใช้ภาษาเป็นสำคัญ มากกว่าการผลิตนักวิจัยหรือผู้สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ แนวคิดนี้สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานความสามารถทางภาษา เช่น CEFR (Council of Europe, 2001) ซึ่งอธิบายพัฒนาการของผู้เรียนในฐานะผู้ใช้ภาษา ตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับผู้ใช้ภาษาอย่างเชี่ยวชาญ อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพมิได้หมายความว่าผู้เรียนจะสามารถใช้ภาษานั้นเพื่อการศึกษาวิจัย การวิเคราะห์ หรือการสร้างองค์ความรู้ได้โดยอัตโนมัติ สมรรถนะดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาทักษะด้านการอ่านและการเขียนเชิงวิชาการ การสังเคราะห์องค์ความรู้ การสร้างข้อโต้แย้ง การประเมินหลักฐาน ตลอดจนการใช้ทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัยเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางภาษา วรรณกรรมด้าน Academic Literacy และแนวคิด Cognitive Academic Language Proficiency (CALP) ของ Cummins (1979) ต่างชี้ให้เห็นว่า ความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสร้างและสื่อสารองค์ความรู้เชิงวิชาการเป็นสมรรถนะที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบผ่านการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ข้อจำกัดดังกล่าวมิใช่ลักษณะเฉพาะของภาษาไทยเท่านั้น แต่เป็นประเด็นร่วมของศาสตร์การเรียนรู้ภาษาที่สองโดยทั่วไป กล่าวคือ การพัฒนาผู้ใช้ภาษาและการพัฒนาผู้สร้างองค์ความรู้เป็นเป้าหมายทางการศึกษาที่แตกต่างกัน และต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา นอกเหนือจะสามารถยกระดับความสามารถทางภาษา ยังทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพด้านการวิจัย การผลิตองค์ความรู้ และการสร้างนักวิชาการ ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการพัฒนาศาสตร์ในระยะยาว

เมื่อพิจารณาพัฒนาการของภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศควบคู่กับประสบการณ์ของศาสตร์การสอนภาษาต่างประเทศในหลายประเทศ จะเห็นได้ว่า ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศกำลังแสดงลักษณะของศาสตร์ที่อยู่ในช่วงก่อรูป มากกว่าการเป็นเพียงพื้นที่ของการประยุกต์ใช้ศาสตร์เดิมเพื่อการจัดการเรียนการสอน แม้งานวิจัยในปัจจุบันยังคงอาศัยทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัยจากภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ ไทยศึกษา และศาสตร์การสอนภาษาเป็นฐานสำคัญ แต่การก่อรูปของวัตถุแห่งการศึกษา การสะสมคำถามวิจัยเฉพาะ และการพัฒนาองค์ความรู้ที่มุ่งอธิบายการเรียนรู้และการใช้ภาษาไทยของผู้เรียนต่างชาติล้วนสะท้อนให้เห็นว่าศาสตร์กำลังพัฒนาขอบเขตการศึกษาและอัตลักษณ์ทางวิชาการที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง จากข้อสังเกตดังกล่าว บทความนี้จึงเสนอว่า ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศกำลังอยู่ในช่วงสำคัญของการก่อรูปเป็นศาสตร์ อย่างไรก็ตาม การก่อรูปของศาสตร์มิได้ขึ้นอยู่กับการสะสมองค์ความรู้หรือการเพิ่มจำนวนงานวิจัยเพียงอย่างเดียว หากยังต้องอาศัยกลไกทางวิชาการที่สนับสนุนการพัฒนาและความต่อเนื่องของศาสตร์ในระยะยาว ด้วยเหตุนี้ คำถามสำคัญที่ควรพิจารณาต่อไปจึงมิใช่ว่า ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศกำลังก่อรูปเป็นศาสตร์หรือไม่ แต่ควรเป็นว่า การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาควรมีบทบาทอย่างไรในฐานะกลไกของการก่อรูปและการพัฒนาศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

2. การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษากับการก่อรูปของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

2.1 การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในฐานะกลไกของการพัฒนาศาสตร์

การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีบทบาทสำคัญในฐานะพื้นที่ทางวิชาการที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ การวิจัย และการสร้างองค์ความรู้ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นอิสระ วิเคราะห์องค์ความรู้อย่างมีวิจารณญาณ และประยุกต์ใช้ทฤษฎีรวมทั้งระเบียบวิธีวิจัยเพื่อศึกษาปัญหาทางวิชาการอย่างเป็นระบบ การเรียนรู้จึงเริ่มตั้งแต่การรับและประยุกต์ใช้องค์ความรู้เดิม และขยายไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์ความรู้ของศาสตร์ด้วย สำหรับศาสตร์ที่กำลังก่อรูป การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษายังมีความสำคัญ เนื่องจากเป็นกลไกที่ทำให้คำถามวิจัยเฉพาะของศาสตร์ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เกิดการสะสมองค์ความรู้ และพัฒนานักวิชาการรุ่นใหม่ที่สามารถต่อยอดงานวิจัยได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงสร้างทางวิชาการที่สนับสนุนการพัฒนาศาสตร์ควบคู่ไปกับการวิจัย การเผยแพร่ผลงาน และการสร้างชุมชนวิชาการ คำถามสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาจึงอยู่ที่ว่า ผู้เรียนระดับบัณฑิตศึกษาควรมีสมรรถนะและบทบาทแตกต่างจากผู้เรียนระดับก่อนบัณฑิตศึกษาอย่างไร และสมรรถนะดังกล่าวสัมพันธ์กับการพัฒนาองค์ความรู้ของศาสตร์อย่างไร ประเด็นนี้จะเป็นพื้นฐานของการอภิปรายในลำดับถัดไป

2.2 จากผู้ใช้ภาษาไปสู่ผู้มีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้

ความแตกต่างระหว่างการศึกษาระดับก่อนบัณฑิตศึกษากับระดับบัณฑิตศึกษามีได้อยู่ที่ปริมาณหรือความลึกขององค์ความรู้แต่เพียงเท่านั้น แต่ยังคงอยู่ที่วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้และบทบาทของผู้เรียนในกระบวนการสร้างองค์ความรู้อีกเช่นกัน ระดับก่อนบัณฑิตศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเข้าใจและประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่มีอยู่ ขณะที่ระดับบัณฑิตศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถตั้งคำถามทางวิชาการ ประเมินองค์ความรู้เดิม และใช้กระบวนการวิจัยเพื่ออธิบายหรือต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ในบริบทดังกล่าว ความแตกต่างหมายถึงการเปลี่ยนบทบาทของภาษาไทยจาก “เป้าหมายของการเรียนรู้” ไปสู่ “เครื่องมือของการศึกษาค้นคว้าและการวิจัย” การที่ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือมีความสามารถทางภาษาอยู่ในระดับสูงตามกรอบมาตรฐานต่าง ๆ ยังไม่อาจอนุมานได้ว่ามีความพร้อมสำหรับการศึกษาวิจัยผ่านภาษาไทย เนื่องจากการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาต้องอาศัยสมรรถนะเพิ่มเติม ทั้งการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ การสังเคราะห์องค์ความรู้ การใช้กรอบแนวคิดและระเบียบวิธีวิจัย ตลอดจนการเขียนและการสื่อสารเชิงวิชาการอย่างเป็นระบบ สมรรถนะเหล่านี้มิใช่ผลลัพธ์โดยตรงของหลักสูตรระดับก่อนบัณฑิตศึกษา แต่เป็นเป้าหมายผลลัพธ์สำคัญของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ดังนั้น การเสนอให้มีการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศตั้งอยู่บนข้อสังเกตว่าการศึกษาทั้งสองระดับมีพันธกิจแตกต่างกัน กล่าวคือ ระดับก่อนบัณฑิตศึกษามุ่งพัฒนาผู้ใช้ภาษาไทย ขณะที่ระดับบัณฑิตศึกษามุ่งพัฒนาผู้ที่สามารถใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า วิจัย และมีส่วน

ร่วมในการพัฒนาองค์ความรู้ของศาสตร์ ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาสมรรถนะในอีกระดับหนึ่ง

2.3 เหตุใดศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศจึงควรมีพื้นที่ระดับบัณฑิตศึกษา

การที่ศาสตร์หนึ่งมีวัตถุประสงค์แห่งการศึกษาและคำถามวิจัยเฉพาะ มิได้หมายความว่าต้องพัฒนาเป็นหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาโดยอัตโนมัติ เพราะในหลายกรณี การศึกษาประเด็นเฉพาะสามารถดำเนินการภายใต้ศาสตร์ที่มีอยู่แล้ว เช่น ภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ การศึกษา หรือไทยศึกษา ดังนั้น คำถามสำคัญจึงเป็นว่า “การมีพื้นที่ระดับบัณฑิตศึกษาเฉพาะจะช่วยให้การพัฒนางานองค์ความรู้แตกต่างจากการดำเนินงานภายใต้ศาสตร์อื่นอย่างไร” และไม่ใช่ว่า “ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศสามารถศึกษาภายใต้ศาสตร์อื่นได้หรือไม่” บทความนี้มีได้เสนอให้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศแยกตัวออกจากศาสตร์พื้นฐาน แต่เห็นว่าการพัฒนาองค์ความรู้ของศาสตร์กลับยังคงต้องอาศัยทฤษฎี แนวคิด และระเบียบวิธีวิจัยจากศาสตร์เหล่านั้นเป็นฐานสำคัญ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากวัตถุประสงค์แห่งการศึกษา จะพบว่าภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศมุ่งศึกษาปัญหาเฉพาะเกี่ยวกับการเรียนรู้ การใช้ภาษา และการสื่อสารของผู้เรียนที่มีใช้เจ้าของภาษาไทย ซึ่งก่อให้เกิดชุดคำถามวิจัยที่มีลักษณะเฉพาะและขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนางานองค์ความรู้ในประเด็นดังกล่าวจะอาศัยกลไกสำคัญในระบบมหาวิทยาลัย คือ การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งทำให้การพัฒนาผู้เรียน การผลิตงานวิจัย และการพัฒนางานองค์ความรู้ดำเนินไปควบคู่กันอย่างเป็นระบบ สำหรับภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ การมีพื้นที่ระดับบัณฑิตศึกษาจึงเป็นการสร้างกลไกทางวิชาการที่เอื้อต่อการศึกษาปัญหาเฉพาะของผู้เรียนต่างชาติอย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่การพัฒนางานองค์ความรู้ ระเบียบวิธีวิจัย และแนวปฏิบัติที่ตอบสนองต่อบริบทของการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

2.4 เงื่อนไขของการพัฒนาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา

แม้ว่าการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนการก่อรูปของศาสตร์ แต่การมีหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาเพียงอย่างเดียวยังมีข้อหลักประกันว่าศาสตร์จะพัฒนาอย่างเข้มแข็ง การพัฒนาศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบอื่นควบคู่กัน ประสพการณ์ของศาสตร์การสอนภาษาต่างประเทศหลายสาขาที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การก่อรูปของศาสตร์จะเกิดจากการจัดตั้งหลักสูตรเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องพัฒนางานองค์ประกอบทางวิชาการอื่นควบคู่กันอย่างต่อเนื่อง จนสามารถสร้างอัตลักษณ์และความเข้มแข็งทางวิชาการของศาสตร์ได้ สำหรับภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ การพัฒนาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาต้องตั้งอยู่บนการกำหนดวัตถุประสงค์แห่งการศึกษา ขอบเขตองค์ความรู้ และอัตลักษณ์ทางวิชาการของศาสตร์ให้ชัดเจน พร้อมทั้งออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า วิจัย และพัฒนางานองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้และการใช้ภาษาไทยของผู้เรียนต่างชาติได้อย่างเป็นระบบ การพัฒนาหลักสูตรจึงควรสะท้อนบทบาทของการศึกษาระดับ

บัณฑิตศึกษาในฐานะกลไกของการพัฒนาศาสตร์ มากกว่าการเป็นเพียงการขยายระดับของการจัดการเรียนการสอน ประเด็นดังกล่าวจะนำไปสู่การอภิปรายเกี่ยวกับการออกแบบหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาสำหรับภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในลำดับถัดไป

3. การกำหนดอัตลักษณ์และขอบเขตของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

3.1 ศาสตร์ใหม่จำเป็นต้องมีทฤษฎีใหม่หรือไม่

ข้อโต้แย้งสำคัญประการหนึ่งต่อการก่อรูปของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ คือ ศาสตร์ดังกล่าวยังไม่มีทฤษฎีหรือระเบียบวิธีวิจัยเป็นของตนเอง หากศาสตร์ดังกล่าวยังคงอาศัยแนวคิด ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยจากภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ การรับภาษาที่สอง ไทยศึกษา และศาสตร์การสอนภาษา เหตุใดจึงควรได้รับการพิจารณาให้เป็นพื้นที่ทางวิชาการที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง คำถามลักษณะนี้เป็นข้อถกเถียงที่ปรากฏในการก่อรูปของศาสตร์สหวิทยาการและศาสตร์ประยุกต์หลายสาขา

ในกรณีของภาษาศาสตร์ประยุกต์ ได้มีการอภิปรายอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่าง “การประยุกต์ใช้ภาษาศาสตร์” (linguistics applied) กับ “ภาษาศาสตร์ประยุกต์” (Applied Linguistics) โดยสาระสำคัญมิได้อยู่ที่การใช้ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์แตกต่างกัน หากอยู่ที่การเปลี่ยนมุมมองของการตั้งคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัย กล่าวคือ ภาษาศาสตร์ประยุกต์มิได้มีทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ของตนเอง แต่เป็นศาสตร์ที่บูรณาการองค์ความรู้จากหลายสาขาเพื่ออธิบายและแก้ปัญหาการใช้ภาษาในโลกจริง (Widdowson, 2000; Davies & Elder, 2004)

พัฒนาการของศาสตร์การสอนภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ก็สะท้อนลักษณะเดียวกัน คือ ศาสตร์เหล่านี้มิได้เกิดจากการสร้างทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ชุดใหม่ แต่เป็นการพัฒนาอัตลักษณ์ของตนผ่านการกำหนดวัตถุประสงค์แห่งการศึกษา การสะสมองค์ความรู้ การพัฒนาประเด็นวิจัยเฉพาะ และการก่อตัวของชุมชนวิชาการที่มุ่งศึกษาปัญหาการเรียนรู้และการใช้ภาษาในบริบทของตน ด้วยเหตุนี้ การพิจารณาสถานะของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศจึงควรพิจารณาว่า ศาสตร์มีวัตถุประสงค์แห่งการศึกษา ชุดคำถามวิจัย และมุมมองในการสร้างองค์ความรู้ที่แตกต่างจากศาสตร์ต้นทางอย่างไร และเหตุใดจึงไม่ควรนำกลับไปเป็นแขนงย่อยของศาสตร์พื้นฐาน ซึ่งจะประเด็นที่จะอภิปรายต่อไปในหัวข้อถัดไป

3.2 อัตลักษณ์ของศาสตร์เกิดจากวัตถุประสงค์แห่งการศึกษาและคำถามวิจัย

หลังจากอภิปรายว่าการมีศาสตร์ใหม่มิได้ขึ้นอยู่กับการสร้างทฤษฎีหรือระเบียบวิธีวิจัยชุดใหม่ คำถามสำคัญประการต่อมาคือ อะไรคือองค์ประกอบที่ทำให้ศาสตร์หนึ่งมีอัตลักษณ์ทางวิชาการของตนเอง Krishnan (2009) เสนอว่า ศาสตร์ทางวิชาการประกอบด้วยองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ วัตถุประสงค์การศึกษา ชุดองค์ความรู้ กรอบแนวคิดและวิธีวิจัย ตลอดจนชุมชนวิชาการที่ร่วมกันพัฒนาองค์ความรู้ของศาสตร์ เมื่อพิจารณาภายใต้กรอบดังกล่าว อัตลักษณ์ของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศจึงควรพิจารณาจากวัตถุประสงค์การศึกษาและคำถามวิจัย มากกว่าการพิจารณาว่าศาสตร์มีทฤษฎีเฉพาะของตนเองหรือไม่

บทความนี้เสนอว่า วัตถุประสงค์ของการศึกษาของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ คือความสัมพันธ์ระหว่างภาษาไทย ผู้เรียนที่มีเจ้าของภาษาไทย และบริบทของการเรียนรู้และการใช้ภาษาไทยในสังคมพหุภาษาและพหุวัฒนธรรม วัตถุประสงค์ของการศึกษาดังกล่าวทำให้คำถามวิจัยของศาสตร์แตกต่างจากศาสตร์พื้นฐาน แม้ว่าจะยังคงอาศัยองค์ความรู้จากศาสตร์เหล่านั้นในการอธิบายปรากฏการณ์ก็ตาม ความแตกต่างดังกล่าวเห็นได้ชัดจากลักษณะของคำถามวิจัย ตัวอย่างเช่น ภาษาศาสตร์อาจมุ่งอธิบายโครงสร้างของภาษาไทย การรับภาษาที่สองมุ่งอธิบายกลไกการเรียนรู้ภาษาโดยทั่วไป ไทยศึกษามุ่งศึกษาภาษาและวัฒนธรรมไทยในฐานะปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ขณะที่ศาสตร์การสอนภาษามุ่งพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้และการประเมินผล แต่เมื่อคำถามเปลี่ยนเป็น ผู้เรียนชาวจีนสร้างความหมายจากระบบคำลักษณนามภาษาไทยอย่างไร ผู้เรียนชาวเกาหลีตีความการใช้คำลงท้ายแสดงความรู้สึกแตกต่างจากเจ้าของภาษาอย่างไร หรือผู้เรียนต่างชาติพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาไทยเชิงวิชาการผ่านกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างไร คำถามเหล่านี้มีได้อยู่ภายใต้ศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งโดยสมบูรณ์ แต่เกิดจากการบรรจบกันของภาษาไทย ผู้เรียนต่างชาติ และบริบทของการเรียนรู้ภาษาไทยโดยเฉพาะ

ดังนั้น อัตลักษณ์ของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศจึงอยู่ที่การกำหนดวัตถุประสงค์แห่งการศึกษาและชุดคำถามวิจัยที่มุ่งทำความเข้าใจการเรียนรู้ การใช้ภาษา และการสื่อสารของผู้เรียนต่างชาติในบริบทของภาษาไทยโดยเฉพาะ วัตถุประสงค์ของการศึกษาดังกล่าวทำให้ศาสตร์สามารถบูรณาการองค์ความรู้จากศาสตร์พื้นฐานหลายแขนงเพื่ออธิบายปัญหาที่ไม่มีศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งอธิบายได้อย่างครอบคลุม

3.3 ขอบเขตของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

การกำหนดอัตลักษณ์ของศาสตร์ย่อมมาพร้อมกับการกำหนดขอบเขตของศาสตร์ เนื่องจากศาสตร์มิได้ถูกนิยามจากสิ่งที่ศึกษาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสิ่งที่อยู่นอกขอบเขตของศาสตร์ด้วย ดังนั้น หากเสนอว่าภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศเป็นพื้นที่ทางวิชาการที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ ย่อมต้องอธิบายว่า งานวิจัยลักษณะใดควรอยู่ภายใต้ศาสตร์นี้ และงานวิจัยลักษณะใดควรอยู่ภายใต้ศาสตร์อื่น แม้จะใช้ทฤษฎีหรือระเบียบวิธีวิจัยเดียวกันก็ตาม บทความนี้เสนอว่า การจำแนกงานวิจัยด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศไม่ควรพิจารณาจากศาสตร์ต้นทางหรือเครื่องมือที่ใช้ หากควรพิจารณาจาก วัตถุประสงค์ของการศึกษา และ คำถามวิจัย เป็นสำคัญ กล่าวคือ หากงานวิจัยมุ่งทำความเข้าใจการเรียนรู้ การใช้ภาษา หรือการสื่อสารของผู้เรียนที่มีเจ้าของภาษาไทย โดยมีเป้าหมายเพื่ออธิบายหรือพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ งานวิจัยดังกล่าวควรจัดอยู่ภายใต้ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ แม้จะอาศัยทฤษฎีจากภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ การรับภาษาที่สอง วัจนปฏิบัติศาสตร์ หรือศาสตร์การสอนภาษาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ก็ตาม ในทางกลับกัน ในทางกลับกัน หากการศึกษามุ่งตรวจสอบหรือขยายอำนาจการอธิบายของทฤษฎีในศาสตร์ต้นทางเป็นหลัก แม้จะใช้ข้อมูลจากผู้เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศเป็นกรณีศึกษาหรือแหล่งข้อมูล งานวิจัยดังกล่าวก็อาจยังควรจัดอยู่ภายใต้ศาสตร์ต้นทางนั้น มากกว่าจะจัดเป็นงานด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้เรียนต่างชาติทำหน้าที่เป็นข้อมูลสำหรับการ

อธิบายหรือพัฒนาทฤษฎี มีใช้วัตถุแห่งการศึกษาที่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้และการใช้ภาษาไทยของผู้เรียนต่างชาติ แม้ว่าผลการศึกษจะสามารถนำกลับมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยได้ก็ตาม คุณูปการหลักของงานวิจัยย่อมอยู่ที่การพัฒนาทฤษฎีของศาสตร์ต้นทาง มากกว่าการพัฒนาองค์ความรู้ของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

ตัวอย่างเช่น การศึกษาระบบคำลักษณนามของภาษาไทยเพื่ออธิบายโครงสร้างภาษาไทยย่อมเป็นงานด้านภาษาศาสตร์ภาษาไทย เช่นเดียวกับการศึกษาการใช้คำลักษณนามของผู้เรียนชาวจีน หากมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อตรวจสอบหรือขยายอำนาจการอธิบายของทฤษฎีการถ่ายโอนภาษา (language transfer) หรือทฤษฎีการรับภาษาที่สอง งานวิจัยดังกล่าวย่อมมีคุณูปการหลักต่อศาสตร์ต้นทาง แม้ว่าผลการศึกษจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยได้ก็ตาม ในทางตรงกันข้าม หากการศึกษาการใช้คำลักษณนามของผู้เรียนชาวจีนมุ่งทำความเข้าใจลักษณะการเรียนรู้ ปัญหา และกระบวนการใช้คำลักษณนามของผู้เรียนเพื่อพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาไทยของผู้เรียนต่างชาติ งานวิจัยดังกล่าวย่อมควรจัดอยู่ภายใต้ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

ข้อเสนอเชิงขอบเขตดังกล่าวมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อแบ่งแยกศาสตร์ออกจากกัน หากมุ่งชี้ให้เห็นว่าศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศเป็นศาสตร์สหวิทยาการที่บูรณาการองค์ความรู้จากหลายศาสตร์ โดยมีการเรียนรู้ การใช้ภาษา และการสื่อสารของผู้เรียนภาษาไทยที่มีใช้เจ้าของภาษาเป็นวัตถุแห่งการศึกษาหลัก ความแตกต่างของศาสตร์จึงมิได้อยู่ที่ทฤษฎีหรือเครื่องมือที่เลือกใช้ หากอยู่ที่มุมมองในการตั้งคำถาม วัตถุแห่งการศึกษา และคุณูปการขององค์ความรู้ที่มุ่งพัฒนาขึ้น กล่าวคือ งานวิจัยที่ใช้ผู้เรียนต่างชาติเป็นข้อมูลอาจมีคุณูปการหลักต่อศาสตร์ต้นทางได้ ขณะที่งานวิจัยที่มุ่งสร้างองค์ความรู้เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การเรียนรู้และการใช้ภาษาไทยของผู้เรียนต่างชาติย่อมมีคุณูปการหลักต่อศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

3.4 การบูรณาการองค์ความรู้กับการสร้างมุมมองใหม่ของศาสตร์

ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศมิได้เกิดจากการแยกตัวออกจากศาสตร์พื้นฐาน แต่เกิดจากการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายศาสตร์เพื่ออธิบายวัตถุแห่งการศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตาราง 1 ตารางความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศกับศาสตร์พื้นฐานที่เกี่ยวข้อง

ศาสตร์พื้นฐาน	องค์ความรู้ที่ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศนำมาใช้	คำถามและประเด็นศึกษาที่พัฒนาต่อ
ภาษาศาสตร์	ระบบเสียง ระบบคำ ไวยากรณ์ และโครงสร้างภาษาไทย	การใช้ภาษาไทยของผู้เรียนต่างชาติ การถ่ายโอนทางภาษา ภาษาในระหว่าง
การรับภาษาที่สอง	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการถ่ายโอนภาษา การรับภาษาที่สอง กลยุทธ์การเรียนรู้	การเรียนรู้ภาษาไทยของผู้เรียนต่างชาติ ข้อผิดพลาดในการใช้ภาษา

ไทยศึกษา วัฒนธรรมศึกษา และวัจนปฏิบัติศาสตร์	สังคมไทย วัฒนธรรมไทย และบริบทการใช้ภาษา วัจนกรรม ความสุภาพและความสัมพันธ์ทางสังคม	การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม ความบกพร่องด้าน วัจนปฏิบัติ และการตีความในบริบทไทย
ศาสตร์การสอนภาษา	การออกแบบหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล	การเปรียบเทียบวิธีการสอน การออกแบบการเรียนรู้ตามกลุ่มผู้เรียน

ตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศมิได้พัฒนาขึ้นจากการแยกตัวออกจากศาสตร์พื้นฐาน หากเกิดจากการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายศาสตร์เพื่ออธิบายวัตถุแห่งการศึกษา ที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ ภาษาศาสตร์ช่วยอธิบายระบบภาษาไทย การรับภาษาที่สองช่วยอธิบายกระบวนการเรียนรู้ภาษา ศาสตร์การสอนภาษาช่วยอธิบายการจัดการเรียนรู้และการประเมินผล ส่วนไทยศึกษาและวัฒนธรรมศึกษาช่วยอธิบายบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของการใช้ภาษาไทย อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของการบูรณาการดังกล่าว หมายถึง การศึกษาภาษาไทยจะไม่ได้อยู่ในฐานะระบบภาษาเพียงอย่างเดียว ต้องศึกษาควบคู่กับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนต่างชาติ ความแตกต่างระหว่างภาษาแม่กับภาษาไทย การสร้างความหมายในบริบทข้ามวัฒนธรรม และการออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ผู้เรียน และบริบทการเรียนรู้ ซึ่งไม่สามารถอธิบายได้อย่างครอบคลุมด้วยศาสตร์พื้นฐานศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งเพียงลำพัง ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศจึงมิใช่ผลรวมของภาษาศาสตร์ การรับภาษาที่สอง ไทยศึกษา และศาสตร์การสอนภาษา หากเป็นมุมมองใหม่ที่เกิดจากการเชื่อมโยงองค์ความรู้เหล่านั้นเข้ากับวัตถุแห่งการศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะ การบูรณาการดังกล่าวมิได้ลดทอนความสำคัญของศาสตร์พื้นฐาน ตรงกันข้าม ศาสตร์พื้นฐานยังคงเป็นฐานความรู้สำคัญสำหรับอธิบายปรากฏการณ์ ขณะที่ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศทำหน้าที่กำหนดคำถามวิจัย มุมมอง และเป้าหมายของการสร้างองค์ความรู้ที่แตกต่างออกไป ด้วยเหตุนี้ ความเป็นอิสระทางวิชาการของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศจึงเป็นการบูรณาการองค์ความรู้จากศาสตร์พื้นฐานนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ที่ไม่สามารถลดทอนให้เหลือศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งได้

3.5 ข้อเสนอเชิงแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

บทความนี้เสนอให้นิยามศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศว่าเป็น “ศาสตร์สหวิทยาการที่ศึกษาการเรียนรู้ การใช้ภาษา และการสื่อสารภาษาไทยของผู้เรียนที่มีเจ้าของภาษาไทย โดยบูรณาการองค์ความรู้ ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยจากศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ พัฒนาองค์ความรู้ และสร้างฐานความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ อันนำไปสู่การพัฒนาการเรียนการสอน การวิจัย และการใช้ภาษาไทยในบริบทข้ามภาษาและข้ามวัฒนธรรม” ข้อเสนอดังกล่าวมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อแบ่งแยกศาสตร์ออกจากศาสตร์พื้นฐาน หากมุ่งเสนอกรอบแนวคิดเบื้องต้นสำหรับการอภิปรายสถานะและอัตลักษณ์ของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในระดับบัณฑิตศึกษา

การกำหนดอัตลักษณ์ของศาสตร์ในลักษณะนี้ยังนำไปสู่การกำหนดทิศทางของการพัฒนาองค์ความรู้ การออกแบบหลักสูตร และการสร้างชุมชนวิชาการ กล่าวคือ เมื่อวัตถุแห่งการศึกษาและขอบเขตของศาสตร์มี

ความชัดเจน การพัฒนาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาจะสามารถกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ ขอบข่ายองค์ความรู้ และประเด็นวิจัยให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของศาสตร์ได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นประเด็นที่จะอภิปรายต่อไป ผ่านกรณีของหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. การออกแบบหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ: กรณีของหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.1 จากกรอบแนวคิดสู่การออกแบบหลักสูตร

จากการอภิปรายในสามหัวข้อที่ผ่านมา บทความได้เสนอกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการก่อรูปของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ คำถามสำคัญประการต่อมาคือ กรอบแนวคิดนี้จะนำไปสู่การออกแบบหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาได้อย่างไร หัวข้อนี้มีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินหรือรับรองประสิทธิผลของหลักสูตร หากมุ่งแสดงให้เห็นว่าข้อเสนอเชิงแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของศาสตร์สามารถประยุกต์ใช้ในการออกแบบหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาได้อย่างไร โดยใช้หลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นกรณีของการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดดังกล่าว การอภิปรายในหัวข้อนี้จึงมุ่งอธิบายหลักการออกแบบหลักสูตร เหตุผลของการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ โครงสร้างรายวิชา และขอบข่ายองค์ความรู้ มากกว่าการประเมินผลลัพธ์ของหลักสูตรในเชิงประจักษ์ เนื่องจากหลักสูตรเพิ่งเปิดดำเนินการและยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนา อย่างไรก็ตาม กรณีของหลักสูตรดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ข้อเสนอเชิงแนวคิดเกี่ยวกับศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการออกแบบหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาได้ในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ บทความมิได้มุ่งเสนอว่ารูปแบบดังกล่าวเป็นรูปแบบเดียวที่เหมาะสม แต่นำเสนอในฐานะตัวอย่างของการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดที่ได้อภิปรายไว้ข้างต้น

4.2 บริบทและที่มาของการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ มิได้เกิดจากความต้องการเพิ่มจำนวนหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาด้านภาษาไทย แต่เกิดจากข้อสังเกตว่า การศึกษาเกี่ยวกับภาษาไทยสำหรับผู้เรียนต่างชาติยังคงดำเนินอยู่ภายใต้ศาสตร์และหลักสูตรที่มีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้เรียนสามารถศึกษาประเด็นด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศผ่านหลักสูตรภาษาไทย ภาษาศาสตร์ หรือการสอนภาษาไทย (คณะครุศาสตร์) ซึ่งล้วนมีความเข้มแข็งทางวิชาการในขอบเขตของตนเอง แต่ยังมีได้กำหนดผู้เรียนที่มีเชื้อเจ้าของภาษาไทยเป็นวัตถุประสงค์แห่งการศึกษาโดยตรง

หลักสูตรภาษาไทยมุ่งศึกษาภาษาและวรรณกรรมไทยในฐานะองค์ความรู้ของเจ้าของภาษา หลักสูตรภาษาศาสตร์มุ่งศึกษาภาษาในฐานะระบบและปรากฏการณ์ทางภาษา ส่วนหลักสูตรการสอนภาษาไทยมุ่งพัฒนาการจัดการเรียนรู้และวิชาชีพครู แม้หลักสูตรเหล่านี้เปิดโอกาสให้ศึกษาประเด็นเกี่ยวกับภาษาไทย

สำหรับชาวต่างชาติได้ แต่ประเด็นดังกล่าวยังเป็นส่วนหนึ่งของขอบเขตความรู้ที่กว้างกว่า มิใช่แกนกลางของหลักสูตร สำหรับผู้เรียนต่างชาติ การศึกษาในหลักสูตรที่มีผู้เรียนเจ้าของภาษาไทยเป็นกลุ่มหลักอาจก่อให้เกิดความท้าทายเพิ่มเติม เนื่องจากต้องเผชิญทั้งความซับซ้อนของเนื้อหาทางวิชาการและข้อจำกัดด้านการใช้ภาษาไทยในฐานะภาษาที่สอง กล่าวคือ ก่อนจะทำความเข้าใจองค์ความรู้ ผู้เรียนจำเป็นต้องผ่านกระบวนการทำความเข้าใจภาษาไทยเชิงวิชาการเสียก่อน ความท้าทายดังกล่าวแตกต่างจากผู้เรียนเจ้าของภาษา ซึ่งสามารถมุ่งความสนใจไปที่เนื้อหาทางวิชาการได้โดยตรง ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาหลักสูตรภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศจึงมิได้มีเป้าหมายเพื่อทดแทนหลักสูตรเดิม แต่เป็นการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่กำหนดผู้เรียนที่มีเจ้าของภาษาไทยเป็นศูนย์กลางของการออกแบบหลักสูตร ทั้งด้านผลลัพธ์การเรียนรู้ ขอบข่ายองค์ความรู้ การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนางานวิจัย เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะและความต้องการของผู้เรียนกลุ่มนี้

หลักสูตรเปิดรับนิสิตรุ่นแรกในภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2567 ณ เวลาที่เขียนบทความนี้ หลักสูตรมีนิสิต 2 รุ่น รวม 17 คน จากหลายประเทศ ได้แก่ จีน ไต้หวัน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สิงคโปร์ มาเลเซีย และเมียนมา และอยู่ระหว่างการเปิดรับนิสิตรุ่นที่ 3 แม้ยังไม่มีผู้สำเร็จการศึกษา แต่ผู้เรียนรุ่นแรกได้เข้าสู่กระบวนการจัดทำสารนิพนธ์แล้ว ทำให้หลักสูตรเริ่มสะสมประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนรู้และการกำกับงานวิจัยของผู้เรียนต่างชาติในบริบทการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

4.3 หลักการออกแบบหลักสูตร

การออกแบบหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในบทความนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า หากศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศมีวัตถุประสงค์แห่งการศึกษาและอัตลักษณ์ทางวิชาการที่แตกต่างจากศาสตร์พื้นฐาน การออกแบบหลักสูตรก็ควรสะท้อนอัตลักษณ์ดังกล่าวอย่างเป็นระบบ ทั้งในระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ โครงสร้างรายวิชา และประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

หลักการประการแรก คือ การกำหนดผู้เรียนที่มีเจ้าของภาษาไทยเป็นศูนย์กลางของการออกแบบหลักสูตร กล่าวคือ หลักสูตรมิได้เริ่มต้นจากการคัดเลือกองค์ความรู้ของศาสตร์พื้นฐานมาจัดเรียงเป็นรายวิชา หากเริ่มจากการวิเคราะห์ว่าผู้เรียนต่างชาติต้องพัฒนาความสามารถใดจึงจะสามารถใช้ภาษาไทยเพื่อการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และสร้างองค์ความรู้ได้ จากนั้นจึงกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ ขอบข่ายองค์ความรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายดังกล่าว

หลักการประการที่สอง คือ การบูรณาการองค์ความรู้จากหลายศาสตร์ผ่านปัญหาของผู้เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ แทนการจัดหลักสูตรตามโครงสร้างของศาสตร์ต้นทาง เช่น ภาษาศาสตร์ไทยศึกษา หรือศาสตร์การสอนภาษา หลักสูตรจึงเลือกบูรณาการองค์ความรู้จากศาสตร์เหล่านั้นเพื่ออธิบายและแก้ปัญหาการเรียนรู้ภาษาไทยของผู้เรียนต่างชาติ ทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงทฤษฎีกับปัญหาที่พบในการใช้ภาษาไทยได้อย่างเป็นรูปธรรม

หลักการประการที่สาม คือ การพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นลำดับจากผู้ใช้ภาษาไปสู่ผู้วิจัย การออกแบบหลักสูตรจึงมิได้มุ่งถ่ายทอดองค์ความรู้เพียงอย่างเดียว แต่จะจัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้

พัฒนาความสามารถจากการใช้ภาษาไทยเชิงวิชาการ การวิเคราะห์ข้อมูลและวรรณกรรม การประยุกต์ใช้ ทฤษฎี การออกแบบการวิจัย ไปสู่การดำเนินงานวิจัยด้วยตนเอง กระบวนการดังกล่าวสะท้อนแนวคิดของ การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนจากผู้บริโภคองค์ความรู้ไปสู่ผู้มีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ ของศาสตร์ หลักการทั้งสามประการนี้เป็นกรอบในการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ โครงสร้างหลักสูตร และการ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งจะอภิปรายต่อไปในหัวข้อถัดไป

4.4 การออกแบบผลลัพธ์การเรียนรู้และโครงสร้างหลักสูตร

ด้วยหลักการออกแบบดังกล่าว หลักสูตรกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของ ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ กล่าวคือ มิได้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นเพียงผู้ใช้ภาษาไทยระดับสูง เท่านั้น พร้อมกันนี้ยังมุ่งพัฒนาให้สามารถใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัย และ สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศได้อย่างเป็นระบบ โครงสร้างหลักสูตรจึง ออกแบบตามหลักการพัฒนาสมรรถนะอย่างเป็นลำดับ โดยจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เริ่มพัฒนา จากความสามารถทางภาษาไปสู่ความสามารถทางวิชาการ และจากการเรียนรู้ทฤษฎีไปสู่การดำเนินงานวิจัย ด้วยตนเอง เพื่อให้ผลลัพธ์การเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลสอดคล้องกันตามแนวคิดของ constructive alignment

ในภาคการศึกษาที่ 1 หลักสูตรมุ่งพัฒนาพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยเน้น การใช้ภาษาไทยเชิงวิชาการ ทั้งการอ่าน การเขียน การอภิปราย และการนำเสนอผลงานวิชาการ ควบคู่กับ การศึกษาระบบภาษาไทยสำหรับผู้เรียนที่มีเจ้าของภาษา เพื่อเตรียมความพร้อมด้านภาษาไทยสำหรับ การศึกษาค้นคว้าและการผลิตผลงานวิชาการ

ภาคการศึกษาที่ 2 มุ่งพัฒนากรอบความคิดเชิงวิชาการผ่านการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ได้แก่ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ การสื่อสารภาษาไทยสำหรับผู้เรียนต่างชาติ และระเบียบวิธีวิจัย พร้อมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกศึกษาในประเด็นเฉพาะตามความสนใจทั้งในเชิงวิชาการ และวิชาชีพ เพื่อเชื่อมโยงทฤษฎีกับปัญหาการเรียนรู้ภาษาไทย และเริ่มพัฒนาคำถามวิจัยของตนเอง

ภาคการศึกษาที่ 3 เป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากการเรียนรู้สู่การวิจัย โดยผู้เรียนพัฒนาหัวข้อสารนิพนธ์ ภายใต้การกำกับดูแลเป็นรายบุคคล ควบคู่กับการเรียนรายวิชาสัมมนา ซึ่งเปิดโอกาสให้นำเสนอความก้าวหน้า แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น และอภิปรายประเด็นวิชาการร่วมกับอาจารย์และเพื่อนร่วมชั้น กระบวนการดังกล่าว ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาจากการประยุกต์ใช้ทฤษฎีไปสู่การดำเนินงานวิจัยด้วยตนเอง

เมื่อสิ้นสุดภาคการศึกษาที่ 3 ผู้เรียนต้องผ่านการสอบประมวลความรู้ ซึ่งประเมินความสามารถในการใช้ ภาษาไทยเชิงวิชาการ การวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ทฤษฎี การนำเสนอข้อเสนอการวิจัย และการตอบคำถาม เชิงวิชาการ ก่อนเข้าสู่ภาคการศึกษาที่ 4 ซึ่งเป็นช่วงดำเนินการวิจัยและจัดทำสารนิพนธ์ภายใต้การกำกับดูแล ของอาจารย์ที่ปรึกษา

การจัดลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า โครงสร้างหลักสูตรมิได้เป็นเพียงการเรียงรายวิชาตามลำดับเวลา หากเป็นการออกแบบเส้นทางการพัฒนาผู้เรียนจาก ผู้ใช้ภาษาไทยเชิงวิชาการ ไปสู่ ผู้วิจัยด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ โดยให้ผลลัพธ์การเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลสนับสนุนกันตลอดทั้งหลักสูตร

4.5 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนานักวิจัยด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

นอกจากการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้และโครงสร้างรายวิชาแล้ว หลักสูตรยังให้ความสำคัญกับการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาบทบาทจากผู้เรียนไปสู่ผู้วิจัย โดยยึดหลักว่าความสามารถในการวิจัยมิได้เกิดจากการเรียนรายวิชาระเบียบวิธีวิจัยเพียงรายวิชาเดียว หากต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดหลักสูตรผ่านการฝึกคิด วิเคราะห์ อภิปราย และผลิตผลงานทางวิชาการในบริบทที่หลากหลาย

กิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละภาคการศึกษาจึงได้รับการออกแบบให้เชื่อมโยงกันอย่างเป็นลำดับ ตั้งแต่การอ่านและวิพากษ์วรรณกรรม การเขียนเชิงวิชาการ การอภิปรายแนวคิด การประยุกต์ใช้ทฤษฎีกับปัญหาจริง การออกแบบการวิจัย ตลอดจนการดำเนินงานวิจัยภายใต้การกำกับดูแลของอาจารย์ที่ปรึกษา แนวทางดังกล่าวทำให้ผู้เรียนมิได้เรียนรู้รายวิชาแต่ละรายวิชาอย่างแยกส่วน หากค่อย ๆ สังสมสมรรถนะที่จำเป็นต่อการวิจัยผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต่อเนื่องกัน

รายวิชาสัมมนาและเอกตศึกษา มีบทบาทสำคัญเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การอภิปรายเชิงวิพากษ์ และการพัฒนางานวิจัยรายบุคคล ผู้เรียนมีโอกาสนำเสนอความก้าวหน้าของงานวิจัย รับข้อเสนอแนะจากอาจารย์และเพื่อนร่วมชั้น และปรับปรุงข้อเสนอการวิจัยอย่างต่อเนื่อง กระบวนการดังกล่าวช่วยพัฒนาทั้งความสามารถในการใช้ภาษาไทยเชิงวิชาการ การสร้างข้อโต้แย้ง และการสื่อสารกับชุมชนวิชาการ

หลักสูตรยังให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางทฤษฎีกับบริบทการใช้ภาษาไทยจริง โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนเลือกประเด็นวิจัยที่สอดคล้องกับภูมิหลังทางภาษา ความสนใจ และบริบทการทำงานของ ตนเอง เช่น การศึกษาการเรียนรู้ภาษาไทยของผู้พูดภาษาจีน การวิเคราะห์ปัญหาการสื่อสารของผู้เรียนจาก ภูมิหลังทางภาษาอื่น หรือการประยุกต์ใช้ภาษาไทยในบริบทวิชาชีพเฉพาะ แนวทางดังกล่าวทำให้การเรียนรู้ มิได้มุ่งเพียงการทำความเข้าใจทฤษฎี หากมุ่งสร้างองค์ความรู้ใหม่จากปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในบริบทของผู้เรียน ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในลักษณะนี้สะท้อนอัตลักษณ์ของหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็น นักวิจัยด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ มากกว่าพัฒนาผู้ใช้ภาษาไทยระดับสูงเพียงอย่างเดียว กล่าวคือ เป้าหมายของหลักสูตรมิใช่เพียงการเพิ่มพูนความสามารถทางภาษา แต่รวมถึงการพัฒนา ความสามารถในการตั้งคำถามทางวิชาการ เลือกใช้กรอบแนวคิดที่เหมาะสม ออกแบบการวิจัย และสร้างองค์ ความรู้ที่สามารถต่อยอดการพัฒนาศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศได้

4.6 ขอบข่ายองค์ความรู้ของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

4.6.1 หลักการสังเคราะห์ขอบข่ายองค์ความรู้

การกำหนดขอบข่ายองค์ความรู้ของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศเป็นประเด็นสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา เนื่องจากขอบข่ายองค์ความรู้มีได้ทำหน้าที่เพื่อกำหนดเนื้อหาที่ผู้เรียนควรศึกษา แต่ยังสะท้อนขอบเขต อัตลักษณ์ และทิศทางของการพัฒนาองค์ความรู้ของศาสตร์ในอนาคตอีกด้วย ดังนั้น การสังเคราะห์ขอบข่ายองค์ความรู้จึงไม่ควรเริ่มต้นจากรายวิชาที่มีอยู่เดิมหรือจากศาสตร์ต้นทาง แต่ควรเริ่มต้นจากคำถามพื้นฐานว่า นักวิจัยด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศจำเป็นต้องมีองค์ความรู้ด้านใดจึงจะสามารถอธิบายปรากฏการณ์การเรียนรู้ การใช้ภาษา และการสื่อสารของผู้เรียนที่มีใช้เจ้าของภาษาไทยได้อย่างเป็นระบบ

บทความนี้เสนอว่า การจัดกลุ่มองค์ความรู้ของศาสตร์ควรตั้งอยู่บนลำดับของการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ กล่าวคือ เริ่มต้นจากความเข้าใจว่าผู้เรียนสร้างระบบภาษาไทยของตนเองอย่างไร จากนั้นจึงศึกษากลไกการรับรู้และประมวลผลภาษา อธิบายการใช้ภาษาในปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ขยายไปสู่การใช้ภาษาไทยในบริบทวิชาการและวิชาชีพ และท้ายที่สุดจึงนำองค์ความรู้ทั้งหมดกลับมาพัฒนาเป็นคำอธิบาย วิธีการสอน หลักสูตร เครื่องมือประเมิน และทรัพยากรการเรียนรู้ใหม่ของศาสตร์ ด้วยแนวคิดดังกล่าว บทความนี้ได้สังเคราะห์ขอบข่ายองค์ความรู้จากวรรณกรรมด้านการรับภาษาที่สอง ภาษาศาสตร์ประยุกต์ ภาษาศาสตร์เชิงจิตวิทยา วัจนปฏิบัติศาสตร์ ภาษาเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ การออกแบบหลักสูตร และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ประกอบกับการวิเคราะห์คำถามวิจัยที่ปรากฏในการเรียนภาษาไทยของผู้เรียนต่างชาติ และประสบการณ์จากการพัฒนาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา จนนำไปสู่ข้อเสนอเชิงแนวคิดที่ว่า ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศสามารถจัดโครงสร้างองค์ความรู้ได้เป็น 5 ด้าน ซึ่งครอบคลุมลำดับของการสร้างองค์ความรู้ตั้งแต่ระดับการเรียนรู้ภาษาในตัวผู้เรียนไปจนถึงการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อพัฒนาศาสตร์

ขอบข่ายองค์ความรู้ทั้ง 5 ด้านนี้มีได้มีลักษณะเป็นหมวดวิชาที่แยกขาดจากกัน แต่เป็นองค์ประกอบของระบบองค์ความรู้เดียวกัน แต่ละด้านตั้งอยู่บนองค์ความรู้ของด้านก่อนหน้า และส่งต่อองค์ความรู้ไปสู่ด้านถัดไปอย่างต่อเนื่อง จึงสะท้อนพลวัตของศาสตร์ที่พัฒนาจากความเข้าใจผู้เรียน ไปสู่การอธิบายปรากฏการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่อย่างเป็นวงจร ทั้งนี้ บทความนี้มีได้เสนอว่าขอบข่ายองค์ความรู้ทั้ง 5 ด้านเป็นข้อยุติของศาสตร์ แต่เสนอให้เป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นที่สามารถนำไปอภิปราย ทดสอบ และพัฒนาต่อยอดได้ตามพัฒนาการของศาสตร์ในอนาคต

4.6.2 กรอบองค์ความรู้ของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

(1) ระบบภาษาไทยของผู้เรียนต่างชาติ

องค์ความรู้ด้านแรกของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศมุ่งศึกษาระบบภาษาไทยที่กำลังก่อตัวขึ้นภายในตัวผู้เรียนระหว่างกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากจุดเริ่มต้นของการสร้างองค์ความรู้ในศาสตร์มิใช่

การศึกษาระบบภาษาไทยของเจ้าของภาษา หากเป็นการทำความเข้าใจว่าผู้เรียนที่มีใช้เจ้าของภาษาสร้างความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยอย่างไร ระบบภาษาที่ผู้เรียนใช้ในแต่ละช่วงของการเรียนรู้เป็นทั้งผลลัพธ์ของการเรียนภาษา และยังสะท้อนพัฒนาการ กระบวนการเรียนรู้ และอิทธิพลของภาษาแม่ที่มีต่อการสร้างระบบภาษาไทยของผู้เรียน

คำถามวิจัยสำคัญขององค์ความรู้ด้านนี้ ได้แก่ ผู้เรียนสร้างระบบภาษาไทยของตนเองอย่างไร ระบบภาษาของผู้เรียนเปลี่ยนแปลงไปตามระดับความสามารถอย่างไร ความคลาดเคลื่อนทางภาษาสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างไร และภาษาแม่ส่งผลต่อการเรียนรู้ภาษาไทยในลักษณะใด ประเด็นเหล่านี้ตั้งอยู่บนฐานของการรับภาษาที่สอง โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องภาษาในระหว่าง (Interlanguage) การวิเคราะห์ข้อผิดพลาด (Error Analysis) และพัฒนาการของระบบภาษาของผู้เรียน (Selinker, 1972; Gass & Selinker, 2008) อย่างไรก็ตาม การศึกษาระบบภาษาของผู้เรียนเพียงอย่างเดียวยังไม่สามารถอธิบายได้ว่าเหตุใดผู้เรียนจึงสร้างระบบภาษาในลักษณะดังกล่าว ศาสตร์จึงต้องศึกษากลไกการรับรู้และการประมวลผลภาษาที่อยู่เบื้องหลังการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่องค์ความรู้ด้านที่สอง

(2) ข้อยากและกลไกการประมวลผลภาษาไทย

เมื่อเข้าใจลักษณะของระบบภาษาที่ผู้เรียนสร้างขึ้นแล้ว คำถามสำคัญประการต่อมาคือ เหตุใดผู้เรียนจึงเรียนรู้ภาษาไทยในลักษณะดังกล่าว องค์ความรู้ด้านนี้จึงมุ่งอธิบายกระบวนการรับรู้ การประมวลผล และการตีความภาษาไทยที่เกิดขึ้นภายในระบบความคิดของผู้เรียน เพื่อทำความเข้าใจข้อยากของภาษาไทยจากมุมมองของผู้เรียน มากกว่าการอธิบายจากโครงสร้างภาษาไทยเพียงอย่างเดียว คำถามวิจัยสำคัญ ได้แก่ ผู้เรียนรับรู้และประมวลผลภาษาไทยอย่างไร เหตุใดลักษณะเฉพาะของภาษาไทยบางประการ เช่น ระบบวรรณยุกต์ ระบบลักษณนาม หรือการตัดคำ จึงเป็นอุปสรรคต่อผู้เรียนต่างชาติ และกระบวนการประมวลผลข้อมูลป้อนเข้ามีผลต่อพัฒนาการทางภาษาอย่างไร องค์ความรู้ด้านนี้ตั้งอยู่บนฐานของภาษาศาสตร์เชิงจิตวิทยา ทฤษฎีการประมวลผลข้อมูลป้อนเข้า และแนวคิดด้านการเรียนรู้ภาษาที่อธิบายกระบวนการทางปัญญาของผู้เรียน (VanPatten, 2004) ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกการประมวลผลภาษาไม่เพียงช่วยอธิบายสาเหตุของข้อผิดพลาด หากยังเป็นพื้นฐานในการอธิบายว่าผู้เรียนสามารถนำภาษาไทยไปใช้ในการสื่อสารจริงได้อย่างไร ซึ่งนำไปสู่องค์ความรู้ด้านที่สาม

(3) การใช้ภาษาไทยอย่างเหมาะสมทางสังคม

ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศนอกจากจะมุ่งศึกษาความถูกต้องของภาษาแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาไทยในฐานะเครื่องมือของการสร้างความหมายและการปฏิสัมพันธ์ในบริบทสังคมและวัฒนธรรม องค์ความรู้ด้านนี้จึงศึกษาว่าผู้เรียนสามารถเลือกใช้ภาษาไทยให้เหมาะสมกับคู่สนทนา บทบาททางสังคม และบริบททางวัฒนธรรมได้อย่างไร คำถามวิจัยสำคัญ ได้แก่ ผู้เรียนตีความความหมายโดยนัยและวัจนกรรมของภาษาไทยได้อย่างไร ความแตกต่างทางวัฒนธรรมส่งผลต่อการใช้ภาษาไทยอย่างไร และ

ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมได้อย่างไร องค์ความรู้ด้านนี้ตั้งอยู่บนฐานของงานปฏิบัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์สังคม และการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Canale & Swain, 1980) อย่างไรก็ตาม เป้าหมายของผู้เรียนจำนวนมากมิได้หยุดอยู่กับการสื่อสารในชีวิตประจำวัน แต่ยังต้องใช้ภาษาไทยในบริบทการศึกษา การประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตในสังคมไทย จึงนำไปสู่องค์ความรู้ด้านที่สี่

(4) ภาษาไทยเพื่อการใช้งานจริงและการใช้ภาษาเชิงวิชาการ

เมื่อผู้เรียนสามารถสร้างระบบภาษา เข้าใจกลไกการประมวลผล และใช้ภาษาไทยในปฏิสัมพันธ์ทางสังคมได้แล้ว การพัฒนาขั้นต่อมาคือการใช้ภาษาไทยเพื่อบรรลุเป้าหมายเฉพาะในโลกจริง องค์ความรู้ด้านนี้จึงมุ่งศึกษาการใช้ภาษาไทยในบริบทที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะ ทั้งด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ การวิจัย และการดำรงชีวิตในสังคมไทย โดยตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่า ความสามารถในการใช้ภาษาไทยมิได้มีลักษณะเป็นความสามารถเพียงระดับเดียว หากเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท ภารกิจ และความต้องการของผู้ใช้ภาษา

คำถามวิจัยสำคัญ ได้แก่ ผู้เรียนใช้ภาษาไทยเพื่อศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ได้อย่างไร ความสามารถทางภาษาไทยเชิงวิชาการแตกต่างจากความสามารถในการสื่อสารทั่วไปอย่างไร การใช้ภาษาไทยในบริบทวิชาชีพแต่ละประเภทต้องการสมรรถนะด้านใด และการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนสามารถนำไปสู่การออกแบบหลักสูตรและการเรียนรู้ที่เหมาะสมได้อย่างไร องค์ความรู้ด้านนี้ตั้งอยู่บนฐานของภาษาเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ (เช่น English for Specific Purposes: ESP) การรู้ภาษาเชิงวิชาการ (Academic Literacy) แนวคิดเรื่องความสามารถทางภาษาเชิงวิชาการ (CALP) และการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน (Cummins, 1979; Dudley-Evans & St. John, 1998)

องค์ความรู้ด้านนี้สะท้อนให้เห็นว่า เป้าหมายของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศมิใช่เพียงการพัฒนาผู้เรียนให้สื่อสารภาษาไทยได้ หากรวมถึงการพัฒนาให้สามารถใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการศึกษา การประกอบวิชาชีพ และการสร้างองค์ความรู้ในบริบทเฉพาะได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาการใช้ภาษาไทยในบริบทจริงจึงเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาแนวทางการเรียนรู้และนวัตกรรมของศาสตร์ ซึ่งนำไปสู่องค์ความรู้ด้านที่ห้า

(5) การสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ภาษาไทย

องค์ความรู้ด้านสุดท้ายทำหน้าที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ทั้งหมดกลับสู่การพัฒนาศาสตร์ กล่าวคือ เมื่อเข้าใจระบบภาษาของผู้เรียน กลไกการเรียนรู้ การใช้ภาษาในบริบทสังคม และการใช้ภาษาไทยในบริบทวิชาการและวิชาชีพแล้ว ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศย่อมมีหน้าที่สร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนรุ่นต่อไปได้อย่างเป็นระบบ คำถามวิจัยสำคัญขององค์ความรู้ด้านนี้มีลักษณะเช่น “ควรอธิบายภาษาไทยอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับผู้เรียนต่างชาติ” “ควรออกแบบหลักสูตร การวัดและประเมินผล และทรัพยากรการเรียนรู้อย่างไร” ตลอดจน “ควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางวิชาการของศาสตร์ในลักษณะใด” องค์ความรู้ด้านนี้ครอบคลุมการพัฒนาหลักสูตร การออกแบบสื่อและทรัพยากรการ

เรียนรู้ การพัฒนาคคลังข้อมูลผู้เรียน (learner corpus) การสร้างเครื่องมือวัดสมรรถนะทางภาษา การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาไทย ตลอดจนการพัฒนาฐานข้อมูล และองค์ความรู้ที่สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันในวงวิชาการ

องค์ความรู้ด้านนี้ตั้งอยู่บนฐานของศาสตร์การสอนภาษา การออกแบบหลักสูตร การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การประเมินผลการเรียนรู้ และการออกแบบนวัตกรรมทางการศึกษา แต่มีลักษณะเฉพาะตรงที่การพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมทั้งหมดต้องตั้งอยู่บนฐานข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับผู้เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ มิใช่อาศัยสัญชาตญาณหรือประสบการณ์ของผู้สอนเพียงอย่างเดียว (Tomlinson, 2011)

บทความนี้จึงเสนอว่า องค์ความรู้ด้านที่ห้ามิใช่ปลายทางของการเรียนรู้ หากเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างองค์ความรู้รอบใหม่ กล่าวคือ องค์ความรู้และนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นจะย้อนกลับไปสนับสนุนการศึกษาระบบภาษาของผู้เรียน การทำความเข้าใจกลไกการเรียนรู้ การพัฒนาการใช้ภาษา และการออกแบบการเรียนรู้ในบริบทใหม่อย่างต่อเนื่อง ทำให้ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศเป็นระบบองค์ความรู้ที่สามารถพัฒนาและขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง มากกว่าการเป็นเพียงการประยุกต์ใช้ทฤษฎีจากศาสตร์พื้นฐาน

4.6.3 ความสัมพันธ์ของขอบข่ายองค์ความรู้ทั้ง 5 ด้าน

เมื่อพิจารณาร่วมกัน ขอบข่ายองค์ความรู้ทั้ง 5 ด้านมิได้เป็นหมวดหมู่ที่แยกขาดจากกัน หากเป็นระบบองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงและเกื้อหนุนกันในการพัฒนาศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ กล่าวคือ การศึกษาระบบภาษาไทยของผู้เรียนช่วยให้เข้าใจผลลัพธ์ของการเรียนรู้ ขณะที่การศึกษากลไกการประมวลผลช่วยอธิบายสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังผลลัพธ์ดังกล่าว การศึกษาการใช้ภาษาในบริบทสังคมช่วยอธิบายการสร้าง ความหมายและการสื่อสารในโลกจริง ส่วนการศึกษากการใช้ภาษาไทยในบริบทวิชาการและวิชาชีพช่วยขยาย ขอบเขตของการเรียนรู้จากการสื่อสารทั่วไปไปสู่การใช้ภาษาเพื่อการศึกษา การทำงาน และการสร้างองค์ความรู้ องค์ความรู้ทั้งสี่ด้านนี้มีได้สิ้นสุดลงที่การอธิบายปรากฏการณ์ หากย้อนกลับไปสู่การสร้างองค์ความรู้ และนวัตกรรมของศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาคำอธิบายภาษาไทย หลักสูตร วิธีการจัดการเรียนรู้ เครื่องมือวัดสมรรถนะ คลังข้อมูลผู้เรียน สื่อการเรียนรู้ หรือเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาไทย องค์ความรู้และนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นจะกลายเป็นฐานข้อมูลและทรัพยากรสำหรับการศึกษาผู้เรียนรุ่นต่อไป ทำให้ศาสตร์สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างต่อเนื่องผ่านวงจรของการวิจัย การพัฒนา และการประยุกต์ใช้

บทความนี้จึงเสนอว่า ขอบข่ายองค์ความรู้ทั้ง 5 ด้านควรมองเป็น กรอบองค์ความรู้ของศาสตร์ มากกว่ารายการหัวข้อหรือหมวดวิชาในหลักสูตร เนื่องจากแต่ละด้านสะท้อนลำดับของการสร้างองค์ความรู้ ตั้งแต่การทำความเข้าใจผู้เรียน การอธิบายกลไกการเรียนรู้ การศึกษาการใช้ภาษาในบริบทจริง การประยุกต์ใช้ ภาษาไทยในโลกวิชาการและวิชาชีพ ไปจนถึงการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมของศาสตร์ การกำหนดกรอบ องค์ความรู้ในลักษณะนี้จึงมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดขอบเขตของหลักสูตรเพียงอย่างเดียว แต่ยังมุ่งเสนอ กรอบแนวคิดสำหรับกำหนดทิศทางการวิจัย การพัฒนาหลักสูตร และการสร้างชุมชนวิชาการของศาสตร์ ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในระยะยาวเช่นกัน

ตาราง 2 กรอบองค์ความรู้ของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ

ขอบข่ายองค์ความรู้	ฐานความรู้ทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง	คำถามหลักของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ
1. ระบบภาษาไทยของผู้เรียนต่างชาติ	Second Language Acquisition, Interlanguage, Error Analysis	ผู้เรียนสร้างและพัฒนาระบบภาษาไทยของตนเองอย่างไร
2. ข้อยากและกลไกการประมวลผลภาษาไทย	Psycholinguistics, Input Processing, Cognitive Approaches	ผู้เรียนรับรู้ ติความ และประมวลผลภาษาไทยอย่างไร และเหตุใดภาษาไทยบางลักษณะจึงเป็นข้อยาก
3. การใช้ภาษาไทยอย่างเหมาะสมทางสังคม	Pragmatics, Sociolinguistics, Intercultural Communication	ผู้เรียนใช้ภาษาไทยเพื่อสร้างความหมาย และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมได้อย่างเหมาะสมเพียงใด
4. ภาษาไทยเพื่อการใช้งานจริงและการใช้ภาษาเชิงวิชาการ	ESP, Academic Literacy, CALP	ผู้เรียนใช้ภาษาไทยในบริบทวิชาการ วิชาชีพ และสังคมจริงได้อย่างไร
5. การสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ภาษาไทย	Language Pedagogy, Materials Development, Curriculum Design	ควรอธิบายภาษาไทยและออกแบบทรัพยากรการเรียนรู้ อย่างไรให้เหมาะสมกับผู้เรียนต่างชาติ

5. ทิศทางการพัฒนาศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศระดับบัณฑิตศึกษา

5.1 จากกรอบองค์ความรู้สู่การวิจัยของศาสตร์

ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการก่อรูปในฐานะศาสตร์ทางวิชาการ การพัฒนาในระยะต่อไปขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ตอบคำถามเฉพาะของศาสตร์อย่างต่อเนื่อง การกำหนดวาระการวิจัย (research agenda) ที่ชัดเจนจึงเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงการวิจัย การพัฒนาหลักสูตร และการสร้างชุมชนวิชาการให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน กรอบองค์ความรู้ทั้ง 5 ด้านที่นำเสนอในหัวข้อก่อนหน้านี้ไม่เพียงกำหนดขอบเขตของศาสตร์ หากยังสามารถใช้เป็นกรอบในการกำหนดทิศทางการวิจัยในอนาคตได้ กล่าวคือ แต่ละด้านก่อให้เกิดชุดคำถามวิจัยเฉพาะของตนเอง ขณะเดียวกันก็เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ด้านอื่นอย่างเป็นระบบ การพัฒนาศาสตร์จึงมิใช่การศึกษาอย่างกระจัดกระจาย แต่เป็นการสะสมองค์ความรู้ที่สัมพันธ์กันภายใต้กรอบแนวคิดเดียวกัน

บทความนี้เสนอว่า วาระการวิจัยของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในระยะต่อไปควรมุ่งเน้นอย่างน้อย 5 ประเด็น ได้แก่ (1) การสร้างฐานข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบภาษาไทยของผู้เรียน (2) การพัฒนารอบการวัดสมรรถนะภาษาไทยเชิงวิชาการ (3) การสร้างองค์ความรู้เฉพาะสำหรับผู้เรียนแต่ละกลุ่มและแต่ละบริบท (4) การพัฒนาเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาไทย และ (5) การสร้างโครงสร้างพื้นฐานและชุมชนวิชาการเพื่อรองรับการเติบโตของศาสตร์ในระยะยาว วาระการวิจัยทั้ง 5 ประการจะเกื้อหนุนการก่อรูปของศาสตร์ทั้งในด้านองค์ความรู้ หลักสูตร และชุมชนวิชาการควบคู่กันไป

5.2 การสร้างคลังข้อมูลผู้เรียนภาษาไทย: รากฐานของการพัฒนาองค์ความรู้ของศาสตร์

หากศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศต้องการพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองอย่างเป็นระบบ การสร้างคลังข้อมูลผู้เรียน (learner corpus) ควรได้รับการพิจารณาเป็นวาระการวิจัยลำดับแรก เนื่องจากองค์ความรู้ของศาสตร์จำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาระบบภาษาของผู้เรียน การวิเคราะห์ข้อยากของ

ภาษาไทย การศึกษาพัฒนาการทางภาษา การวิเคราะห์อิทธิพลของภาษาแม่ ตลอดจนการออกแบบการสอน และการประเมินผล ล้วนต้องอาศัยข้อมูลภาษาของผู้เรียนที่รวบรวมอย่างเป็นระบบและสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ ปัจจุบัน งานวิจัยด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศส่วนใหญ่ยังอาศัยข้อมูลจากผู้เรียนจำนวนจำกัดหรือจากการวิจัยรายโครงการ ทำให้ข้อมูลมีลักษณะแยกส่วนและยากต่อการระดมองค์ความรู้ในระยะยาว การพัฒนาค้นคว้าข้อมูลผู้เรียนจึงเป็นทั้งการรวบรวมข้อมูลเพื่อสนับสนุนการวิจัยแต่ละโครงการและเป็นการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางวิชาการที่เปิดโอกาสให้นักวิจัยศึกษาปรากฏการณ์เดียวกันจากมุมมองที่หลากหลาย และเปรียบเทียบผลการวิจัยระหว่างสถาบัน ระหว่างภาษาแม่ และระหว่างระดับความสามารถของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบ

ในระยะเริ่มต้น บทความนี้เสนอว่าการพัฒนาค้นคว้าข้อมูลควรเริ่มจากกลุ่มผู้เรียนที่มีจำนวนมากและเรียนภาษาไทยอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถสะสมข้อมูลได้เพียงพอต่อการวิเคราะห์เชิงสถิติและการศึกษาพัฒนาการของผู้เรียน สำหรับบริบทของประเทศไทย ผู้เรียนชาวจีนเป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนสูงที่สุดในหลายสถาบันอุดมศึกษา จึงอาจเป็นจุดเริ่มต้นที่เหมาะสม ก่อนจะขยายไปสู่ผู้เรียนที่มีภาษาแม่อื่น เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี เวียดนาม หรือผู้เรียนจากภูมิภาคอื่น ทั้งนี้ การเริ่มต้นจากผู้เรียนกลุ่มหนึ่งเป็นเพียงกลยุทธ์ในการสร้างฐานข้อมูลตั้งต้นที่มีความต่อเนื่องและสามารถขยายผลได้ในอนาคต

นอกจากนี้ ค้นคว้าข้อมูลไม่ควรจำกัดอยู่เพียงข้อมูลการเขียนของผู้เรียน หากควรครอบคลุมข้อมูลหลายรูปแบบ ทั้งข้อมูลการเขียน การพูด การอ่าน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ตลอดจนข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียน เช่น ภาษาแม่ ระดับความสามารถ ประสบการณ์การเรียนรู้ภาษาไทย และบริบทการเรียนรู้ เนื่องจากข้อมูลเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในการอธิบายความแตกต่างของพัฒนาการและรูปแบบการใช้ภาษาไทยของผู้เรียน การพัฒนาค้นคว้าข้อมูลดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยมาตรฐานร่วมในการเก็บรวบรวม การกำกับข้อมูล และการจัดเก็บข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลจากสถาบันต่าง ๆ สามารถใช้ร่วมกันได้ในอนาคต บทความนี้จึงเห็นว่า การพัฒนาค้นคว้าข้อมูลผู้เรียนควรเริ่มจากความร่วมมือระหว่างหลักสูตรและสถาบันที่จัดการเรียนการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ก่อนขยายไปสู่เครือข่ายระดับประเทศเมื่อมีมาตรฐานและโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอ แนวทางดังกล่าวจะช่วยลดความซ้ำซ้อนในการเก็บข้อมูล เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร และสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ร่วมกันของวงวิชาการ

ในระยะยาว บทความนี้เสนอว่า ค้นคว้าข้อมูลผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาให้เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางวิจัย (research infrastructure) ของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ เป็นโครงสร้างพื้นฐานของศาสตร์ที่รองรับการพัฒนาคำอธิบายภาษาไทย การสร้างแบบจำลองพัฒนาการทางภาษา การออกแบบหลักสูตร การสร้างเครื่องมือประเมินสมรรถนะ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ และการประยุกต์ใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ การลงทุนในการพัฒนาค้นคว้าข้อมูลผู้เรียนจึงเป็นการลงทุนเพื่อการระดมองค์ความรู้และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในระยะยาว

5.3 การพัฒนาองค์ความรู้เฉพาะกลุ่มผู้เรียนและบริบทการเรียนรู้

การพัฒนาศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในระยะต่อไปไม่ควรมุ่งสร้างองค์ความรู้ที่อธิบายผู้เรียนทุกกลุ่มในลักษณะเดียวกัน หากควรมุ่งพัฒนาองค์ความรู้ที่สะท้อนความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละกลุ่มอย่างเป็นระบบ เนื่องจากผู้เรียนภาษาไทยมีภูมิหลังทางภาษา วัฒนธรรม วัตถุประสงค์ในการเรียน และบริบทการใช้ภาษาไทยที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ความแตกต่างดังกล่าวส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ ปัญหาทางภาษา รูปแบบของความคลาดเคลื่อน และกลยุทธ์การใช้ภาษาไทยของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศจึงควรขยายจากการอธิบาย “ผู้เรียนภาษาไทยชาวต่างชาติ” ในภาพรวม ไปสู่การสร้างองค์ความรู้เฉพาะสำหรับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ตัวอย่างเช่น ผู้เรียนชาวจีน ผู้เรียนชาวญี่ปุ่น ผู้เรียนชาวเกาหลี ผู้เรียนจากประเทศในอาเซียน ผู้เรียนเชื้อสายไทยในต่างประเทศ หรือผู้เรียนที่ใช้ภาษาไทยเพื่อการทำงานในบริบทเฉพาะ การสะสมองค์ความรู้ในลักษณะดังกล่าวจะช่วยอธิบายอิทธิพลของภาษาแม่ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และความต้องการในการใช้ภาษาไทยได้อย่างแม่นยำยิ่งขึ้น นอกจากการจำแนกตามภูมิหลังทางภาษาแล้ว ศาสตร์ควรให้ความสำคัญกับการศึกษาตามบริบทการใช้ภาษาไทยควบคู่กันไป เช่น ภาษาไทยเพื่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ภาษาไทยเพื่อการทำงาน ภาษาไทยเพื่อธุรกิจ ภาษาไทยเพื่อการแพทย์ ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว หรือภาษาไทยสำหรับแรงงานต่างชาติ เนื่องจากแต่ละบริบทมีลักษณะการใช้ภาษา รูปแบบการสื่อสาร และสมรรถนะที่ผู้เรียนต้องพัฒนาแตกต่างกัน การพัฒนาองค์ความรู้ในลักษณะนี้จะช่วยให้ศาสตร์อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ภาษา และบริบทการใช้ภาษาไทยได้อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น

บทความนี้เห็นว่า การสร้างองค์ความรู้เฉพาะกลุ่มผู้เรียนเป็นกลไกสำคัญในการขยายองค์ความรู้ของศาสตร์ เนื่องจากองค์ความรู้ที่ได้จากผู้เรียนแต่ละกลุ่มสามารถนำมาเปรียบเทียบ สังเคราะห์ และพัฒนาเป็นแบบจำลองเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศได้ในอนาคต การสะสมองค์ความรู้จากผู้เรียนที่มีภูมิหลังและบริบทหลากหลายจึงเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างองค์ความรู้ที่มีลักษณะเป็นสากลมากขึ้น และช่วยให้ศาสตร์สามารถอธิบายทั้งลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะของการเรียนรู้ภาษาไทยในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ

5.4 การพัฒนารอบสมรรถนะและการประเมินความสามารถทางภาษาไทยเชิงวิชาการ

การพัฒนาศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในระดับบัณฑิตศึกษาไม่อาจอาศัยเพียงการพัฒนาหลักสูตรหรือการจัดการเรียนการสอน หากจำเป็นต้องพัฒนารอบสมรรถนะและระบบการประเมินที่สะท้อนเป้าหมายของศาสตร์อย่างชัดเจน เนื่องจากระบบการประเมินในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังมุ่งวัดความสามารถในการใช้ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารทั่วไป ขณะที่การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาต้องการสมรรถนะที่ซับซ้อนกว่านั้น ทั้งการอ่านวรรณกรรมวิชาการ การวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ การสร้างข้อโต้แย้ง การออกแบบการวิจัย และการสื่อสารองค์ความรู้ผ่านภาษาไทยเชิงวิชาการ บทความนี้เห็นว่า ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศควรพัฒนารอบสมรรถนะภาษาไทยเชิงวิชาการที่สามารถอธิบาย

พัฒนาการของผู้เรียนตั้งแต่การใช้ภาษาไทยเพื่อการเรียนรู้ ไปจนถึงการใช้ภาษาไทยเพื่อการวิจัยและการสร้างองค์ความรู้ กรอบดังกล่าวควรแยกจากการวัดความสามารถทางภาษาไทยทั่วไป เนื่องจากผู้เรียนอาจมีความสามารถในการสื่อสารในชีวิตประจำวันในระดับสูง แต่อาจยังไม่สามารถอ่านบทความวิชาการ วิเคราะห์ข้อมูล หรือเขียนงานวิจัยด้วยภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนากรอบสมรรถนะดังกล่าวควรอาศัยการสังเคราะห์องค์ความรู้จากหลายศาสตร์ ทั้งการรับภาษาที่สอง การรู้ภาษาเชิงวิชาการ (Academic Literacy) แนวคิดเรื่องความสามารถทางภาษาเชิงวิชาการ (CALP) ตลอดจนกรอบมาตรฐานสากล เช่น CEFR แต่ไม่ควรนำกรอบเหล่านั้นมาใช้โดยตรง เนื่องจากภาษาไทยมีลักษณะเฉพาะทั้งด้านระบบภาษา รูปแบบการใช้ภาษาเชิงวิชาการ และบริบทการสื่อสารที่แตกต่างจากภาษาอื่น การพัฒนากรอบสมรรถนะจึงควรตั้งอยู่บนข้อมูลเชิงประจักษ์จากผู้เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ และสะท้อนลักษณะเฉพาะของการใช้ภาษาไทยในบริบทวิชาการ ในด้านการประเมินผลบทความนี้เห็นว่า การวัดสมรรถนะภาษาไทยเชิงวิชาการควรใช้การประเมินจากภาระงานจริง (authentic assessment) ควบคู่กับการประเมินแบบมาตรฐาน โดยประเมินความสามารถในการอ่านและวิพากษ์วรรณกรรม การเขียนเชิงวิชาการ การนำเสนอและอภิปรายทางวิชาการ การออกแบบการวิจัย และการใช้ภาษาไทยเพื่อสร้างองค์ความรู้ มากกว่าการวัดความรู้ด้านภาษาในลักษณะแยกส่วนเพียงอย่างเดียว แนวทางดังกล่าวจะทำให้การประเมินสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และสะท้อนสมรรถนะที่ผู้เรียนจำเป็นต้องใช้ในการวิจัยและการประกอบวิชาชีพในอนาคต

การพัฒนากรอบสมรรถนะและระบบการประเมินในลักษณะนี้จะไม่เพียงช่วยยกระดับคุณภาพของการจัดการเรียนการสอน หากยังทำหน้าที่เป็นมาตรฐานกลางของศาสตร์ ซึ่งสามารถใช้กำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร เปรียบเทียบพัฒนาการของผู้เรียน สนับสนุนการวิจัย และเชื่อมโยงการพัฒนาหลักสูตรของสถาบันต่าง ๆ ให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน อันจะเป็นอีกก้าวสำคัญของการก่อรูปศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในระยะยาว

5.5 การพัฒนาองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์เพื่อการเรียนรู้ภาษาไทย

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญประการหนึ่งของการเรียนรู้ภาษาในปัจจุบันคือการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัลและปัญญาประดิษฐ์ โดยเฉพาะปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์ (Generative AI) ซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงทั้งวิธีการเรียนรู้ภาษา การจัดการเรียนการสอน และการดำเนินงานวิจัยด้านภาษาในระดับสากล สำหรับศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการเพิ่มเครื่องมือใหม่ให้แก่ผู้เรียนและผู้สอน หากเป็นโอกาสในการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาไทยในบริบทที่ผู้เรียนสามารถเข้าถึงผู้ช่วยอัจฉริยะและทรัพยากรดิจิทัลได้ตลอดเวลา บทความนี้เห็นว่า ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศไม่ควรมุ่งศึกษาการใช้เทคโนโลยีในฐานะเครื่องมือช่วยสอนเพียงอย่างเดียว แต่ควรตั้งคำถามทางวิชาการใหม่ว่า เทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์กำลังเปลี่ยนแปลงธรรมชาติของการเรียนรู้ภาษาไทยอย่างไร ผู้เรียนใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการเรียนภาษาไทยในลักษณะใด การใช้ปัญญาประดิษฐ์ส่งผลต่อการ

พัฒนาความสามารถทางภาษา การคิดเชิงวิพากษ์ และการสร้างองค์ความรู้ อย่างไรก็ตาม ควรออกแบบการจัดการเรียนรู้และการประเมินผลอย่างไรในบริบทที่ผู้เรียนสามารถใช้ปัญญาประดิษฐ์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ในอีกด้านหนึ่ง ปัญญาประดิษฐ์ยังเปิดโอกาสใหม่ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ของศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์คลังข้อมูลผู้เรียนขนาดใหญ่ การตรวจจบบรูปแบบความคลาดเคลื่อนทางภาษา การสร้างเครื่องมือสนับสนุนการเขียนภาษาไทย การพัฒนาระบบป้องกันภัยอัตโนมัติ การวิเคราะห์พัฒนาการของผู้เรียน หรือการสร้างทรัพยากรการเรียนรู้ที่ปรับให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน (personalized learning) เทคโนโลยีเหล่านี้มิได้ลดความสำคัญของงานวิจัย หากกลับทำให้ศาสตร์สามารถศึกษาผู้เรียนได้ละเอียดและครอบคลุมยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีควรคำนึงควบคู่กับการศึกษาประเด็นด้านจริยธรรม ความน่าเชื่อถือของข้อมูล ความโปร่งใสของระบบปัญญาประดิษฐ์ และการพัฒนาสมรรถนะด้านการรู้เท่าทันปัญญาประดิษฐ์ของทั้งผู้เรียนและผู้สอน เนื่องจากเป้าหมายของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีใช้การใช้เทคโนโลยีแทนการคิด หากเป็นการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการคิด วิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ได้อย่างมีวิจารณญาณ บทความนี้จึงเห็นว่า การวิจัยด้านเทคโนโลยีและปัญญาประดิษฐ์ไม่ควรถูกมองเป็นเพียงสาขาย่อยของการเรียนการสอนภาษา หากควรเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญของการพัฒนาศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ เนื่องจากเทคโนโลยีมิได้เปลี่ยนเฉพาะวิธีการเรียนรู้ภาษาไทย แต่กำลังเปลี่ยนวิธีการสร้างองค์ความรู้ การดำเนินงานวิจัย และการพัฒนาทรัพยากรทางวิชาการของศาสตร์ในระยะยาว

5.6 การสร้างระบบนิเวศทางวิชาการเพื่อการก่อรูปของศาสตร์

การพัฒนาศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในระยะยาวมิได้ขึ้นอยู่กับการสร้างองค์ความรู้หรือการพัฒนาหลักสูตรเพียงอย่างเดียว หากยังขึ้นอยู่กับการก่อรูประบบนิเวศทางวิชาการ (academic ecosystem) ที่เอื้อต่อการผลิต การแลกเปลี่ยน และการสะสมองค์ความรู้ของศาสตร์อย่างต่อเนื่อง ในความเป็นจริง ศาสตร์มิได้เติบโตจากงานวิจัยรายชิ้น หากเติบโตผ่านชุมชนนักวิจัย สถาบันการศึกษา วารสารวิชาการ การประชุมวิชาการ เครือข่ายความร่วมมือ และโครงสร้างพื้นฐานทางวิชาการที่สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน สำหรับศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ การสร้างระบบนิเวศทางวิชาการอาจเริ่มจากการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหลักสูตรและสถาบันที่ดำเนินงานด้านภาษาไทยสำหรับผู้เรียนต่างชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ พัฒนารฐานข้อมูลผู้เรียน และดำเนินโครงการวิจัยร่วมกัน แล้วจึงค่อยขยายไปสู่การพัฒนามาตรฐานกลางของศาสตร์ ทั้งด้านกรอบสมรรถนะภาษาไทยเชิงวิชาการ การจัดเก็บคลังข้อมูลผู้เรียน และแนวปฏิบัติด้านการวิจัยที่สามารถใช้ร่วมกันได้ในระดับประเทศ

ในระยะต่อไป ศาสตร์ควรพัฒนาพื้นที่ทางวิชาการของตนเองให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดประชุมวิชาการเฉพาะด้านภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ การพัฒนาวารสารวิชาการที่มุ่งเผยแพร่ผลงานวิจัยของศาสตร์ การสร้างเครือข่ายนักวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงการส่งเสริมความร่วมมือกับศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาษาศาสตร์ประยุกต์ การรับภาษาที่สอง การศึกษาภาษาเอเชีย และเทคโนโลยีการ

เรียนรู้ภาษา ทั้งนี้ มิใช่เพื่อแยกศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศออกจากศาสตร์อื่น หากเพื่อสร้างพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่มีผู้เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศเป็นศูนย์กลาง

การก่อรูปของชุมชนวิชาการยังมีความสำคัญต่อการพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ เนื่องจากการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาไม่ควรสิ้นสุดลงเมื่อผู้เรียนสำเร็จการศึกษา หากควรเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าสู่ชุมชนวิชาการที่ร่วมกันผลิต วิพากษ์ และพัฒนาองค์ความรู้ของศาสตร์อย่างต่อเนื่อง การสร้างโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประชุมวิชาการ การตีพิมพ์ผลงาน และการดำเนินโครงการวิจัยร่วมกับนักวิจัยจากสถาบันต่าง ๆ จะช่วยให้การพัฒนาศาสตร์มีความต่อเนื่องและสามารถสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ที่เป็นกำลังสำคัญของวงการวิชาการในอนาคต

กล่าวโดยสรุป การก่อรูปของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศมิใช่ภารกิจของหลักสูตรหรือสถาบันใดสถาบันหนึ่ง หากเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนวิชาการในการสร้างองค์ความรู้ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และขยายเครือข่ายความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้พัฒนาไปพร้อมกัน ศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศย่อมมีศักยภาพที่จะพัฒนาไปสู่ศาสตร์ที่มีอัตลักษณ์ ขอบเขตองค์ความรู้ และชุมชนวิชาการของตนเองได้อย่างมั่นคงในอนาคต

ข้อเสนอที่นำเสนอในบทความนี้มิได้มุ่งเป็นข้อยุติ เป็นเพียงกรอบแนวคิดเบื้องต้นที่มุ่งเปิดพื้นที่ให้เกิดการอภิปราย การวิพากษ์ และการพัฒนาต่อยอดในวงวิชาการ ทั้งกรอบองค์ความรู้ทั้งห้าด้าน กรอบการออกแบบหลักสูตร และวาระการวิจัยที่เสนอ ล้วนสามารถปรับปรุงและขยายเพิ่มเติมได้เมื่อมีการสะสมข้อมูลเชิงประจักษ์ งานวิจัย และประสบการณ์จากการดำเนินงานในบริบทที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น การก่อรูปของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศมิใช่ภารกิจของหลักสูตรหรือสถาบันใดสถาบันหนึ่ง ต้องอาศัยเป็นกระบวนการร่วมของชุมชนวิชาการในการผลิตองค์ความรู้ พัฒนานักวิจัย สร้างโครงสร้างพื้นฐานทางวิชาการ และขยายเครือข่ายความร่วมมือทั้งในประเทศและต่างประเทศ การพัฒนาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาจึงควรถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดังกล่าว มากกว่าจะเป็นเพียงการขยายระดับของการจัดการเรียนการสอน บทความนี้จึงมิได้มุ่งเสนอเพียงรูปแบบของหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา แต่ได้เสนอข้อโต้แย้งว่า การก่อรูปของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศจำเป็นต้องอาศัยพื้นที่ทางวิชาการที่เอื้อต่อการสร้างองค์ความรู้ การผลิตนักวิจัย และการพัฒนาชุมชนวิชาการอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจึงเป็นทั้งผลลัพธ์ของการพัฒนาศาสตร์ และเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการสร้างองค์ความรู้ การพัฒนานักวิจัย และการก่อรูปของศาสตร์ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศให้เติบโตอย่างเป็นระบบและยั่งยืนในระยะยาว

รายการอ้างอิง

- Biggs, J., & Tang, C. (2011). *Teaching for Quality Learning at University*. Maidenhead, UK: Open University Press.
- Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. *Applied Linguistics*, 1, 1-47.
<http://dx.doi.org/10.1093/applin/l1.1.1>
- Council of Europe. (2001). *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge University Press.
- Cummins, J. (1979). Cognitive/academic language proficiency, linguistic interdependence, the optimum age question and some other matters. *Working Papers on Bilingualism*, 19, 121-129.
- Davies, A., & Elder, C. (2004). Applied linguistics: Subject to discipline. In A. Davies, & C. Elder (Eds.), *The handbook of applied linguistics* (pp. 1-9). Oxford: Basil Blackwell Publishers.
doi:10.1002/9780470757000.ch
- Dudley-Evans, T., & St. John, M. J. (1998). *Developments in English for Specific Purposes: A Multi-Disciplinary Approach*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Freeman, D., & Johnson, K. E. (1998). Reconceptualizing the knowledge-base of language teacher education. *TESOL Quarterly*, 32(3), 397-417. <https://doi.org/10.2307/3588114>
- Gass, S. M., & Selinker, L. (2008). *Second language acquisition: An introductory course (3rd ed.)*. New York, NY: Routledge.
- Kang, S., Seo, H., Ahn, J., & Han, H. M. (2025). 외국어로서의 한국어교육학, 어디에 위치하는가: 학문분류체계 속의 정체성 탐색 [Where does Korean language education fit in the field of foreign language?: Exploring its identity in the academic field classification]. *한국어교육 [Journal of Korean Language Education]*, 36(3), 29-59.
- Kim, C. (2012). 한국어교육학의 정체성 및 연계학문적 특성 연구 [A research on the identity of Korean education and its characteristics as a multidisciplinary study]. *한국어교육 [Journal of Korean Language Education]*, 23(2), 39-59.
- Kim, J.-N. (2023). 한국어교육학의 정체성 확립을 위한 제언 [Suggestions for establishing the identity of Korean education research]. *청람어문교육 [Journal of CheongRam Korean Language Education]*, 91, 107-133.

- Krishnan, A. (2009). *What are academic disciplines? Some observations on the disciplinarity vs. interdisciplinarity debate* (NCRM Working Paper Series 03/09). University of Southampton, National Centre for Research Methods.
- Li, Q. (2018). 对外汉语教学：学科建设四十年——成就与趋势，问题与顶层设计 [Teaching Chinese as a foreign language: Forty years of disciplinary development—Achievements, trends, problems, and top-level design]. *国际汉语教育 (中英文)* [*International Chinese Language Education (Chinese and English)*], 3(4), 3–17.
- Selinker, L. (1972). Interlanguage. *IRAL: International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 10, 209-231. <https://doi.org/10.1515/iral.1972.10.1-4.209>
- Tanaka, Y. (2025). 卓越した日本語教育人材の養成—国立大学日本語教員養成課程設置 40 年の軌跡と展望— [Fostering outstanding human resources in Japanese language education: Forty years of achievements and prospects in the national university Japanese language teacher training programs]. *文藝言語研究* [*Studies in Language and Literature*], 88, 25–64.
- Tomlinson, B. (2011) Introduction: Principles and Procedures of Materials Development. In: Tomlinson, B., Ed., *Materials Development in Language Teaching*, Cambridge University Press, 1-32.
- VanPatten, B. (2004). *Processing Instruction: Theory, Research, and Commentary*. Lawrence Erlbaum.
- Widdowson, H. G. (2000). On the limitations of linguistics applied. *Applied Linguistics*, 21(1), 3–25. <https://doi.org/10.1093/applin/21.1.3>